

શ્રદ્ધાત્મ

વર્ષ : ૧૫

જુલાઈ-૧૯૮૪

અંક : ૧૦

* જીવનનો સંગ્રામ *

જીવનનો સંગ્રામ કેવો ભયંકર છે! સાથે જ ગાલન પણ છે. ડગલે ને પગલે જે સંભળપૂર્વક ચાલે, તે જ આ સંગ્રામને પાર કરી શકે. આ સંગ્રામમાં કોઈ મહાભયંકર માનવયોદ્ધા-ઓની સામે લડવાનું નથી; પરંતુ જેમની સામે લડવાનું છે તે યોદ્ધાઓનું જોર પણ ઓછું નથી. કામ, ક્રોધ ને દુન્યવી વસ્તુઓ માટેનો લોભ, સ્વાર્થ ને રાગદ્વેષ તથા દંભ, જૂઠ ને કપટ તથા અંદરની ને બહારની મલિનતા, એ બધાં અનિષ્ટ-કારક તત્ત્વો ને અલંકાર ને મમતા તથા અવિવેક જેવા તેમના સરદારો એવા પ્રબળ છે કે ભલભલા બળિયા માણસને પણ થોડી વાર તો વિચાર કરતો કરી મૂકે. જીવનનો સંગ્રામ આમ માણસની સારી ને નરસી, ઉત્તમ ને અધમ શક્તિઓ વચ્ચેનો સંગ્રામ છે. તેમાં સફલ થવા માટે જીવનમાં પરિશ્રમ કરવાનો છે. આની સાથે સાથે સત્તા, ધન ને શરીરસુખની વિપ્સા જેવાં બીજાં પ્રલોભનો પણ જીવનમાં આવે છે. તેને વશ થવાથી માણસ પરાજિત અને અનિષ્ટકારક તત્ત્વોનો ગુલામ બને છે. તેનાથી પણ જીવનના સંગ્રામમાં સાવધ રહેવાનું છે. વળી નિરાશા ને ચિંતા, સુખ ને દુઃખ, માન ને અપમાન તથા વિધ્નોનાં વિવિધ પ્રકારનાં વ્યવધાન જીવનમાં આવે, તેનાથી ડગ્યા વિના કે કાયર બનીને રણસંગ્રામમાંથી નાસી છૂટવાનો વિચાર પણ કર્યા વિના, પોતાની શક્તિ શક્તિથી યુદ્ધ કર્યે જવું ને વિજય લગી કર્યે જવું ખૂબ જ જરૂરી છે. જીવનના સંગ્રામનો વિજય એટલે સ્વરાજ્યની સાચા અર્થમાં પ્રાપ્તિ. પોતાની જ જાત પરનું ઈચ્છાનુસાર શાસન : ચિંતા, ભય ને શોક તેમ જ દ્વંદ્વથી મુક્તિ : તેમ જ સ્વરૂપના સાક્ષાત્કાર દ્વારા પરમ સુખ ને શાંતિ તેમ જ પૂર્ણતાની પ્રાપ્તિ. આ જ જીવનનું ધ્યેય છે, અને આ ધ્યેયને સિદ્ધ કરવા માણસે યથાશક્તિ પુરુષાર્થ કરવાનો છે.

મોગેશ્વરજી

અધ્યાત્મ

આધ્યાત્મિક વિકાસની નવી જ ક્ષિતિજ ખોલવું ગુજરાતી માસિક

છૂટક નકલ ૪-૦૦ વાર્ષિક લવાજમ દેશમાં રૂ. ૧૫-૦૦

વિદેશમાં રૂ. ૨૦૦-૦૦ (વિમાનથી)

- સંસ્થાપક પ. પૂ. મોગેશ્વરજી સર્વમંગલ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ (રજી. અમદાવાદ).
- તંત્રી-સંપાદક શ્રી નારાયણ હ. જાની.
- સહસંપાદકો શ્રી નાનુરામ દુધરેજીયા, શ્રી મણિભાઈ સી. શાહ.
- પ્રકાશન અને પ્રાપ્તિસ્થાન 'અધ્યાત્મ' પ્લોટ નં. ૧૬૮૮ બી. સરદારનગર, ભાવનગર-૧
- તંત્રી, મુદ્રક અને પ્રકાશક નારાયણ હ. જાની. ફોન ૨૫૮૧૧
- મુદ્રણસ્થાન રાધેશ્યામ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, પ૩/૫૪ સી, બોરડીગેટ, ભાવનગર-૧.

લેખકોને નિમંત્રણ

- અધ્યાત્મમાં લેખો, ભજનો કે ગીતો મોકલાવવા લેખકોને નિમંત્રણ છે. અધ્યાત્મની ભાવનાને અનુરૂપ જ લેખો સ્વીકારવામાં આવશે.
- લખાણ કાગળની એક બાજુ ને સારા મોટા અક્ષરે લખેલું હોવું જરૂરી છે. બીજાં સામયિકોમાં પ્રસિદ્ધ થયેલ લેખોની નકલો ન મોકલાવવા વિનંતી છે.

‘અધ્યાત્મ’ અંગે સૂચનો

- ગ્રાહકોને ગ્રાહક નંબર સરનામા સાથે લખવામાં આવે છે તે નોંધી લેવો.
- ‘અધ્યાત્મ’ જો આપને ગમ્યું હોય તો આપના પરિચિત વર્ગમાં તેના ગ્રાહકો વધે તેવું આપ કરતાં રહેશે.
- ‘અધ્યાત્મ’ દર માસની ૧૭ તારીખે પ્રસિદ્ધ થશે. કોઈ કારણે એકાદ અઠવાડિયા સુધી અંક ન મળે તો સ્થાનિક ટપાલ કચેરીમાં તપાસ કર્યા પછી અત્રે જણાવવું. સિલિકમાં હશે તો જરૂર મોકલી આપશે.
- પત્રવ્યવહાર કરતી વખતે ગ્રાહક નંબર લખવાથી વધુ સરળતા રહેશે.
- ‘અધ્યાત્મ’ અંગે કોઈ સૂચનો કરવાના હોય તો નિઃસંકોચ કરવા અનુરોધ છે.
- દર મહિનાની તા. ૧૫ સુધીમાં જ ગ્રાહકોનાં નામ અત્રે મળી જશે, તેમને તા. ૧૭ મી એ અંક રવાના કરવામાં આવશે.

અનુક્રમણિકા

શ્રી યોગેશ્વર કથામૃત	મા સર્વેશ્વરી	૩
સ્વામી બુવાજીનો અમૃત-સંદેશ	પરમાર્થી	૧૦
પરમધામના પરમ સાંનિધ્યેથી-૨	કલ્યાણ	૧૬
અવતરણ-યાત્રના	અનામી	૩૫
વાત ના પૂછે	મધુરમ્	૩૬
મહાભારતનાં બે પાત્રો દુર્યોધન-અર્જુન	યોગેશ્વરજી	૩૭
અંબાજીમાં પૂ. મા શ્રી સર્વેશ્વરીના સાંનિધ્યમાં	એક સાધક	૪૧
સ્વાધ્યાય	કમલ સુથાર	૫૫
રત્નકણિકા	યોગેશ્વરજી	૫૮
રામકથા	યોગેશ્વરજી	૬૦

જુલાઈ : ૧૯૮૪

૩

અધ્યાત્મ

વરદ હસ્ત પ્રભુ તમારો, સદાય રહેજો જીવન સહારો

- મા સર્વેશ્વરી

વર્ષ : ૧૫

જુલાઈ-૧૯૮૪

અંક : ૧૦

શ્રી યોગેશ્વર કથામૃત

મા સર્વેશ્વરી

તા. ૧-૪-૮૧, બુધવાર, ફાગણ વદ અગિયારશ,
૨૦૩૭, સ્થળ : અમદાવાદથી વિદાય-વડોદરા આગમન.

સવારે ભોજન બાદ વિશ્રામ. આજે સાડા અગિયારની બેઠકમાં ખાસ નોંધપાત્ર ચર્ચા ન હતી. લગભગ દોઢ વાગ્યે શ્રી જીતુભાઈ આવે છે. તેમની સાથે શ્રી વિનુભાઈ અમીન પણ આવે છે. શિબિર અંગે થોડી વાતો થાય છે. પૂ. શ્રી બે વાગ્યે આરામ કરે છે.

ચાર વાગ્યે પૂ. શ્રી તૈયાર થઈ જાય છે. પરિણામે બેલ વગાડીને સૂચના અપાય છે, જેથી શ્રી બાબુભાઈ વોરા, શ્રી જીતુભાઈ અને શ્રી વિનુભાઈ અમીન-ત્રણે ઉપર આવે છે. શ્રી

બાબુભાઈ વોરાનો એવો આગ્રહ છે કે શિબિર તો કરવી જ. જો વડોદરામાં ન થઈ શકે તો અમદાવાદમાં તો કરવી જ. જેથી પરિસ્થિતિ શાંત હશે તો અમદાવાદ શિબિર કરવાની વાતો પૂ. શ્રી સાથે ચર્ચાય છે.

ત્યાર બાદ ઘરનાં સૌ પૂ. શ્રીને પ્રણામ કરવા આવી પહોંચે છે. સાથે શ્રી નરેન્દ્રભાઈ ઠાકર ને કુસુમબેનનો પરિવાર પણ છે. કાર્તિકેય આ યજમાન પરિવારનો મોટો પુત્ર છે. તે પૂ. શ્રીને ભેટ મૂકે છે. પૂ. શ્રી તે પાછી આપે છે, અને કહે છે :

“જે સર્વિસ કે ધંધો ન કરતા હોય, નાના હોય તેના પૈસા અમે લેતા નથી. વળી જે વિદ્યાર્થી હોય તેના પૈસા પણ લેતા નથી. એટલે તમે કંઈક કામ કરતા થશો ત્યારે લઈશ.”

(આડકતરી રીતે પૂ. શ્રીએ એ યુવાન પુત્રને કંઈક કામ કે સર્વિસ કરવાનો સમયસર આદેશ આપી દીધો.) સૌ રામકૃષ્ણ-દેવની સ્તુતિ અને આરતી બોલે છે. સૌ પ્રણામ કરી પૂ. શ્રીને વિદાય આપે છે.

માર્ગમાં સર્વેશ્વરીની સૂચનાથી વાડીલાલનો જાણીતો આઈસક્રીમ સૌ કોઈ ગાડીમાં બેસીને લે છે.

બરાબર સાંજે સાડાસાત વાગ્યે અમે વડોદરા અરુણોદય સોસાયટીમાં આવી જઈએ છીએ. અહીં શ્રી જીતુભાઈનો પરિવાર તથા શ્રી વિજયભાઈ, તેમનાં પત્ની કુંદનબેન રાણા, તેમનો પુત્ર, તથા રાજેન્દ્ર ભટ્ટ વગેરે પ્રણામ કરી ફૂલહારથી પૂ. શ્રીનું સ્વાગત કરે છે.

થોડી જ વારમાં પૂ. શ્રી જીતુભાઈના પરિવારનાં ત્રણે બાળકોને પૂછે છે : “જપ ચાલે છે? વ્યાયામ ચાલે છે? ગીતાપાઠ

ચાલે છે? આ પછી કેટલો વ્યાયામ થાય છે” તે પ્રશ્ન પુછાય છે. પૂ. શ્રી પોતે કહે છે :

“હું ૩૦ દંડ ને ૬૫ બેઠક કરું છું. હું તો નાનો છું એટલે કરું જ ને! હું તો આ વ્યાયામની ટેવથી જ આ માંદગીમાંથી ફરી ઊઠી શક્યો. નિયમિત વ્યાયામની ટેવ ઘણી ઉપયોગી છે.”

વળી પૂ. શ્રી પૂછે છે : કોણ કેટલી રોટલી ખાય છે? તો કલ્પુ કહે : સવારે બે ને સાંજે એક. ભરત કહે : સવારે ચાર ને સાંજે બે. તો પૂ. શ્રી કહે : આ તો કંઈ ખોરાક કહેવાય! અમે જ્યારે શિક્ષક હતા, ત્યારે અમે પણ નાની નાની બાર ભાખરી તો સહેજે ખાઈ જતા. વિદ્યાર્થીઓને પણ કહેતા કે ખૂબ વ્યાયામ કરો. ખૂબ ખાઓ. ખૂબ દૂધ પીઓ. ત્રીસ (વરસ) પછી ખાવાનું ઓછું થશે. આ ઉંમર જ ખાવાની છે.

અને અમારો એ ખોરાક હતો તો હિમાલયના ઉપવાસો એ શરીર ઝીલી શકું. આજે પણ એ ખોરાક ત્યારે લેવાય, જ્યારે શરીર બનેલું. તે હજી સારું કામ આપે છે.

પછી વળી શ્રી વિજયભાઈ પોતે કહે છે કે, નિયમિત વ્યાયામ થતો નથી. તો પૂ. શ્રી કહે : “કરવા માંડો. વ્યાયામ તો સારો. દૂધ ન ભાવે તો અંદર પ્રોટીનેક્ષ કે એવું નાંખીને પણ પીઓ. અથવા સાંજે ચણા પલાળી રાખો. સવારે ખૂબ પ્રેમથી ચાવી જાઓ. ઓછું ખાવાથી કંઈ પાતળા નથી રહેવાનું. ખરી રીતે તો ઓછું ખાવાથી પેટમાં વાયુ વધે. જેનાથી શરીરમાં મેદ વધે. એટલે પ્રમાણસર ખાઓ.”

વળી પૂ. શ્રીએ કહ્યું : વ્યાયામ ઉપરાંત અમે ચાલતાં પણ ઘણું. એકવાર ઈડરથી બ્રહ્મપુરી ચાલતો ગયો. એકવાર અમદા-

વાદથી સરોડા ચાલતો ગયો. અને અનેક વાર ધોળકાથી સરોડા ચાલતો જ ગયેલો. આજે પણ અમદાવાદથી વડોદરા ચાલતાં આવી શકાય.

આ બધી વાતોમાં ૮-૨૦ થઈ ગઈ. પૂ. શ્રી કહે : હવે ઉપર જઈએ. આટલો સત્સંગ પૂરતો છે. આજે દૂધ જ લઈશું. કાલે સવારે મગભાત બનાવજો. રોજ સાંજે ખીચડી જ ખાતા. દમયંતી ખીચડી બનાવે—એક નંબરની—હાથ ખૂબ સારો.

સર્વેશ્વરી : તમારી ખીચડીનો બીજો નંબર આવે?

પૂ. શ્રી : અરે, મારી તોલે તો કોઈ ના આવે. આ તો સંસારીઓમાં દમયંતીબેન નં. ૧ આવે.

એ આખોય પરિવાર ખૂબ પ્રેમાળ ને સેવાભાવી છે. એમનાં બા ખૂબ શ્રદ્ધાળુ હતાં નાનપણથી સંબંધ જાળવી રાખ્યો છે. આ છોકરી (દમયંતી) સાથે નરેન્દ્રએ મારા કહેવાથી જ લગ્ન કર્યું હતું. છોકરી ગામડાની પણ અનુકૂળ થઈને આખું ઘર સંભાળી લીધું. વગેરે વાતો કરતાં કરતાં, બસ હવે ૧૫ મિનિટ પછી દૂધ વગેરે મોકલજો એમ કહી પૂ. શ્રી ઉપર આવે છે.

થોડી વારમાં સ્નાન બાદ પૂ. શ્રી દૂધ લે છે. પૂ. શ્રી કહે છે : આજે માતાજીના સ્વર્ગવાસને છ માસ થયા, જેથી આજે આપણે થોડુંક બેસીએ, જેથી લગભગ ૧૦ સુધી જપધ્યાનમાં સર્વેશ્વરી સાથે બેસે છે. ત્યાર બાદ આરામ.

આજે પૂ. શ્રીએ પ્રથમ વાર આટલો બધો સત્સંગ મુસાફરીમાંથી આવ્યા બાદ કર્યો. કારણ આજે પૂ. શ્રીને થાક લાગ્યો ન હતો. સૌને આનંદ આવ્યો.

તા. ૨-૪-૮૧, ગુરુવાર, ફાગણ વદ બારશ,
૨૦૩૭, સ્થળ : વડોદરા.

સવારે સાડા અગિયારે દ્વાર ખૂલે છે. આજે શહેરમાં તોફાન છે, જેથી બહારના કોઈ મુલાકાતીઓ નથી. શ્રી જીનુભાઈ, એમના પિતા ને પુત્રો સાથે બેઠા છે. અનામત વિરોધી આંદોલનની વાતો થાય છે. વળી પ્રભુદત્ત બ્રહ્મચારીને પોતે દસેક વાર મળ્યા છે એવી પણ વાતો થાય છે.

બાર વાગ્યે ભોજન બાદ, પેપર વાંચન બાદ આરામ. સર્વેશ્વરી શહેરમાં તોફાની વાતાવરણ જોવા શ્રી જીનુભાઈ સાથે પૂ. શ્રીની રજા લઈને જાય છે. ત્રણ વાગ્યે આવી જાય છે. પાંચ વાગ્યે પૂ. શ્રી તથા સર્વેશ્વરી બંને લેખનકાર્ય કરે છે.

૬-૧૦ દ્વાર ખૂલે છે. શહેરમાં અશાંતિ છે. જેથી ચાર મુલાકાતીઓ આવે છે. સાથે ઘરનો પરિવાર છે. શ્રી વિજયભાઈ, કુંદનબેન, કલ્પુ વગેરે પાસે પૂ. શ્રી ભજન ગવડાવે છે. ત્યાર બાદ વિજયભાઈ ને વિનુભાઈને અમદાવાદના, રાજકોટના પ્રવાસની વાતો કરવાની પૂ. શ્રી સૂચના આપે છે. તે અહેવાલ ટૂંકમાં સાંભળ્યો. ત્યાં તો શ્રી વિનુભાઈ પ્રશ્ન પૂછે છે.

પ્રશ્ન : તમે તમારા નિર્ણયો જગદંબાની ઈચ્છા પ્રમાણે જ કરો છો. તો એવો સમય ક્યારે આવશે જ્યારે તમે જે કંઈ બોલો તે જ સત્ય બની જાય?

પૂ. શ્રી : મારામાં રહીને જગદંબા જ બોલે છે—એમ માનો. યોગી હોય કે જેણે પોતાની સર્વ ઈચ્છા પ્રભુમાં ભેળવી દીધી છે. પ્રભુ કહે તેમાં જ આનંદ ને તે જ પ્રમાણે આખું જીવન ચાલે છે. તેનો અર્થ એ થયો કે મારા વડે જગદંબા જ કાર્ય કરી રહી છે.

પ્રશ્ન : તમે હિમાલય પર ગયા ત્યારે આર્થિક મુશ્કેલી લાગી હતી ને?

પૂ. શ્રી : મુશ્કેલી કેવી? જેને પ્રભુપંથે જ જવું છે તે તો દરેક પ્રસંગમાંથી પ્રભુની કૃપા જ શોધે છે. એવી મુશ્કેલી મને તો લાગી ન હતી.

સર્વેશ્વરી : ના, પ્રકાશના પંથેના વાયકોને એમ લાગે કે તમને મુશ્કેલી હતી. માતાજીને એકલાં મૂકીને જવાનું એ પણ મુશ્કેલ જ લાગે ને!

પૂ. શ્રી : સંસારીઓને જે મુશ્કેલી લાગે તે અમને ન લાગે. માતાજીને એકલાં એટલે કે રખડતાં નહોતો મૂકી ગયો. ઘર હતું, જમીન હતી, પોતે પોતાની રીતે ચલાવતાં હતાં.

કોઈ છોકરો પરદેશ ભણવા જાય તો માબાપને સાથે થોડો લઈ જાય! ભણે, કમાય ને પછી બોલાવી લે. અમે પણ હાયરકોર્સ કરવા હિમાલય ગયા; ને હિમાલય જતાં પહેલાં માતાજીની રજા લીધી. હિમાલયના પત્રોમાં વાંચજો કે અમે માતાજીને લખતા કે તમે મારી સાથે જ રહેશો. અને કોર્સ પૂરો થતાં માતાજી મારી સાથે જ રહ્યાં. ભૌતિક સુખસગવડોમાં જ મેં માતાજીને રાખ્યાં. એમની પાસે ૫૦૦-૬૦૦ રૂપિયા તો સહેજે હોય જ. ફર્સ્ટ ક્લાસમાં મુસાફરી. કપડાં, વાસણ માંજવાનાં નહીં. મનગમતાં ભોજન જમવાનાં, પાણીનો પ્યાલો પણ ભરવાનો નહીં. પથારી પણ પાથરવાની નહીં. માંદાં પડે તો સત્સંગી ડોક્ટરો ઘરે આવી સેવા કરે. વિમાનમાં મુસાફરી કરાવી. પરદેશ લઈ ગયો.

સંસારના વ્યવહારમાં પણ માતાજી ઉદાર હાથે પૈસા વાપરતાં. એમનાં પુત્રી ને તેમના છોકરાઓ માટે દર વરસે કપડાં લેતાં.

લગ્નપ્રસંગે તેમ જ છોકરીનું ઘર બાંધવામાં પણ અમે મદદ કરેલી. આ વ્યવહાર સંસારી પણ ન કરી શકે.

વળી માતાજીની પેટીમાંથી જે પૈસા નીકળ્યા, તેમાં બીજા થોડા ઉમેરીને, બેનની દીકરીને અમે હમણાં જ આપી દીધા. કોઈ કરે છે આવું? બતાવો.

મહાત્માઓ તો ફક્કડરામ બનીને ફરતા હોય છે, અને તેમની માતાઓ ક્યાંયે ઘરે રડતી હોય છે. મહાત્માઓ તો આવું શું કરી શકે? પરંતુ સંસારી પણ આવું ન કરી શકે! માતાને સાથે રાખી લીલાલહેર કરાવી, પછી તો મન ઘણીવાર દુઃખનું કારણ બને. પોતે પોતાના મનના વિચારોથી દુઃખી થાય તો તેની કોઈ દવા દુનિયામાં નથી. બાકી ભૌતિક, સામાજિક, આર્થિક દરેક રીતે માતાજીને ‘આનંદમંગલ કરું આરતિ’—જેવું જીવન હતું.

આજે એક નાનકડો જ પ્રશ્ન નીકળતાં માતાજીનું પુણ્યસ્મરણ અને પૂ. શ્રીએ આદર્શ પુત્ર તરીકે બજાવેલી ફરજની વિસ્તૃત વાતો પૂ. શ્રીના શ્રીમુખે જ સાંભળવા મળી.

પ્રશ્ન : આ બધી વાતો સાંભળીને લાગે છે કે મહાત્મા બને તેને આર્થિક રીતે આનંદ, આનંદ જ મળે ખરું ને?

પૂ. શ્રી : એ તો પ્રભુની ઈચ્છા. બાકી મહાત્મા થવું રમત વાત સમજો છો? મહાત્મા થવું એ ખૂબ અઘરું છે.

સમય થતાં વિદાય થવા સૌ ઊભા રહ્યા. પૂ. શ્રીએ સુરેન્દ્ર-નગરની યજમાનપત્નીની વાતો કરી, કહ્યું : “મહાત્મા થયા એટલે સુખદુઃખમાં સમત્વ રાખવું પણ જરૂરી થઈ પડે છે.”

સૌ વિદાય થયાં. પૂ. શ્રી દૂધ, તડબૂચ વગેરે લે છે. પછી આરામ હરિ: ૐ

(કમથઃ)

સ્વામી બુવાજીનો અમૃત-સંદેશ

પરમાર્થી

શ્રી નાણાવટીને ત્યાં સ્વામીજી આવ્યા ત્યારે બરાબર ૬-૩૦ સાંજના વાગ્યા હતા. પ્રારંભનો અરધો કલાક ઔપચારિક ઓળખવિધિમાં પસાર થયો હતો. ત્યાર પછી સ્વામીજીએ બરાબર સાત વાગ્યાથી બરાબર ૮-૩૦ વાગ્યા સુધી સત્સંગનો અપૂર્વ લાભ આપ્યો હતો. અમે સત્સંગમાં ત્રણ જણા જ હતા. શ્રી મણિબહેન અને ધીરજબહેન નાણાવટી તો રસોડાના કામમાં વ્યસ્ત હતાં. સ્વામીજી સાથે બધાંયે સમૂહભોજનનો લણાવો લેવાનો હતો. તેથી રસોડામાં તેઓ રોકાયેલાં હતાં. માત્ર અમે ત્રણ સત્સંગનો લણાવો લૂંટી રહ્યા હતા. વિષય હતો હઠયોગનો. તેઓ હઠયોગી હતા એમ પરિચયમાં મને જણાવ્યું હતું તેથી મેં તે અંગે થોડા પ્રશ્નો રજૂ કર્યા હતા. મને હઠયોગ પ્રદીપિકા અને ઘેરંડ સંહિતાનો પરિચય હતો જ. એટલે હઠયોગનું આજના યુગમાં કેટલું મહત્ત્વ તે જાણવા માટે પ્રશ્નો રજૂ કર્યા હતા.

સ્વામીજીનું માર્ગદર્શન સ્પષ્ટ હતું. પ્રથમ તો તેમણે હઠયોગ પણ પરમ સત્યને પામવાનો ઉત્તમ માર્ગ છે તે સાબિત કર્યું હતું. એટલું જ નહીં પણ તે માર્ગ Shortest છે પણ ખતરાથી ભરેલો પણ છે તે જણાવ્યું હતું. માર્ગ પસંદ કરતી વખતે જોખમ સમજી લેવું હિતાવહ છે. કારણ કે માનવ-તન પણ અમશ્યું મળતું નથી હોતું. તે પણ મહામૂલ્યવાન છે. વળી માનવયોનિમાં જ ઉત્ક્રાંતિની શક્તિ રહેલી છે. બુદ્ધિ એકમાત્ર માનવને જ કુદરતે આપીને માનવનું મહત્ત્વ સમસ્ત સૃષ્ટિમાં વધારી દીધું છે. જેટલું મહત્ત્વ

વધારે તેટલી જવાબદારી પણ વિશેષ. જવાબદારીમાંથી છટકવું ન જોઈએ. જે છટકે છે તે માનવ હોવા છતાં પણ પશુ છે. તેથી બુદ્ધિનું સાધન સતેજ રાખી ખતરાવાળો માર્ગ પસંદ કરવામાં આવે તો કાંઈ વાંધો નથી. જો ભૂલ થઈ જાય તો નીચે ખીણમાં જ, મોત જેવું બની જાય. જો સદ્ગુરુ સમર્થ હોય તો તેનો બચવાનો પણ સંભવ હોય છે. સદ્ગુરુની શક્તિ મહાન હોય છે. તે મૃતને પણ જીવિત કરી શકે એટલી સમર્થ હોય છે. માટે ગુરુની જ્યારે પણ પસંદગી કરવાનો વારો આવે ત્યારે જોઈ તપાસીને ગુરુ કરવા જોઈએ એવું તેમણે ભારપૂર્વક કહ્યું હતું. કહેતાં કહેતાં સ્વામીજીની આંખની ચમક મારા અંતરમાં અજવાળું કરતી જતી હતી.

આજે જગતમાં સર્વ ક્ષેત્રે ઉતાવળ અને ઝડપનું પ્રાધાન્ય નજરે પડે છે. કોઈને ધીમી ગતિ ને શાંત સ્થિતિ જાણે કે પસંદ નથી. બધું જલદી જલદી થઈ જવું જોઈએ એવી મનમાં અપેક્ષા રાખવામાં આવે છે. ઓફીસેથી નીકળી દરેકને ઘરે પહોંચવાની અત્યંત ઉતાવળ છે તેવી જ રીતે ઘરેથી નીકળી ઓફીસે તરત કેમ પહોંચી જવાય તેની તજવીજ કરાતી હોય છે. ધીરજનો ગુણ હવેના જમાનામાં જાણે કે લુપ્ત થતો જાય છે. તેવા સમયમાં હઠયોગનું મહત્ત્વ ઘણું વધી જાય છે. કારણ કે પરમાત્મા પાસે પહોંચી જવાનો હઠયોગ સૌથી ટૂંકો માર્ગ છે અને ટૂંકો માર્ગ આ જમાનાને પસંદ છે. ખતરાનો માર્ગ હોવા છતાં તે ટૂંકો માર્ગ હોવાથી અગત્યનો છે. હવે તો વિજ્ઞાનની સહાયથી ખતરો પણ હળવો કરી શકાય છે. સાન્નિહીસીસ્કો શહેર ખતરામાં જ ગણાય છે. ધરતીકંપમાં ક્યારે તે સ્વાહા થઈ જાય તે કહી શકાતું નથી. છતાં તે શહેર ખાલી કરીને લોકો જતાં રહ્યાં નથી. જે પુલ તૂટી

ગયો તે પુલ એક જ મહિનામાં તૈયાર કરી લોકોની માંગને પહોંચી શકાયું માત્ર વિજ્ઞાનની મદદથી. તેવી જ રીતે સમર્થ સદ્ગુરુની સહાયથી આ ખતરાનો માર્ગ પણ ભય વગરનો બનાવી શકાય છે. ગુરુની શક્તિ અપાર હોય છે. તે માટે જરૂર છે સર્વસમર્પણ ભાવ. અથવા તો સર્વભાવે શરણાગતિ સ્વીકાર્યા વિના ભયમુક્ત થઈ શકાતું નથી. આ રીતે ટૂંકો માર્ગ ચાલુ જમાનાની એક માંગ છે તેથી હઠયોગનું મહત્ત્વ વિશેષ છે. તે માર્ગ અઘરો ને કઠિન છે તેથી તેની અવગણના કરી જગતના લોકોને ગેરમાર્ગે દોરવાની જરૂર નથી.

હઠયોગ માત્ર શારીરિક તંદુરસ્તી માટે જ છે એવી પણ ભ્રામક માન્યતા પ્રવર્તે છે. તેમાંથી પણ લોકોને મુક્ત કરવા પડશે. વાદવિવાદથી મુક્ત થઈ તમારા જેવાએ આવા કામમાં લાગી જવું જોઈએ. જે સમજે છે તે જ જો ધરે બેસી રહે અથવા તો વાડામાં પુરાઈ રહે તો દેશનું ભલું કેવી રીતે થાય? ઘણા સંત મહંતોએ જુદા જુદા પંથ ને સંપ્રદાયો સ્થાપીને ભારતીય લોકોની કમ્મર તોડી નાંખી છે. હવે તે કાર્ય અટકવું તો જોઈએ જ. સ્વામીજીના હૃદયમાં દુષ્પાઈને રહેલી દેશદાઝ સુંદર રીતે વ્યક્ત થઈ રહી હતી. તેમની વાણીમાં જોમ હતું, તાકાત હતી.

હઠયોગ તો યજ્ઞસ્વરૂપ છે તે એ કૃષ્ણવાણીને ફરીથી લોકોમાં ગુંજતી કરવાની આવશ્યકતા છે. યજ્ઞ તો શુદ્ધિનું પ્રતીક છે. અંતરમાં થયેલો બગાડો તે દ્વારા અટકે છે ને સુધરે પણ છે. શુદ્ધ ને પવિત્ર થયા વિના જીવ શિવને કેવી રીતે મળી શકે? શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતાના ચોથા અધ્યાયમાં સુંદર માર્ગદર્શન આપવામાં આવ્યું છે. કહ્યું હતું કે છેલ્લાં પચ્ચીસ વર્ષથી એક પણ ભારતીય

જવાન યોગ શીખવા માટે આવ્યો નથી. જે આવે છે તે ખાસ કરીને અમેરિકન જ હોય છે. દરેક પાસે પાંચ ડોલરની રોજની ફી લેવામાં આવે છે. આવનાર દરેક જણે તે ફી પોતાનું નામ લખીને ટેબલ પર મૂકી જવાની પ્રથા રાખી છે.

ઈરાનના શાહે સોનાનો મોટો ચાંદ તેમને ભેટ આપ્યો હતો. તે ચાંદ કાંઈ નહીં તો બસો તોલાનો તો હશે. ઈરાનના શાહે તેમની પાસે યોગનું શિક્ષણ લીધું હતું. તેને યોગની વિદ્યા શીખવીને જ તેમણે અમેરિકા આવવાનું ગોઠવ્યું હતું. ત્યારથી તેઓ અમેરિકામાં જ વાસ કરે છે. અમેરિકામાં પણ ચોરીઓ થાય છે એવું તેમણે ભારપૂર્વક કહ્યું હતું. યોગ શીખવાને બહાને ચારપાંચ ચોરો એકવાર અંદર ઘૂસી આવ્યા હતા. તેમની પાસે પેલા સોનાના ચાંદ સિવાય બીજું કાંઈ ન હતું. તે ચાંદ તેઓ લઈ ગયા હતા. "God bless you" એમ કહીને ચોર લોકોને તેમણે આશીર્વાદ પાઠવ્યા હતા. તેમનું સંતપાણું વાતમાં વારંવાર વ્યક્ત થયા કરતું હતું.

તેઓ સ્વપાકી હતા. તેમની સાથે બીજું કોઈ રહેતું નથી. રસોઈ સારી રીતે બનાવી શકે છે. પરંતુ રસોડામાં સીધું સાવ ઘટી જાય ત્યારે તેઓ ઉપવાસ કરી લેતા હતા. ઉપવાસથી તેઓ ટેવાયેલા હતા. અમારા જેવા કોઈ શ્રદ્ધાળુ લોકો તેમનાં દર્શન જઈ ચઢે ત્યારે ફળાદિ લઈ સંત પાસે જવાની ભારતીય પ્રણાલિકાને કારણે તેમને ફળ ખાવાનાં મળી રહે છે. કોઈ તો સીધું પણ રસોડામાં ભરી જતું હોય છે. આજ દિન લગી વધારેમાં વધારે દસ દિવસ સુધી સતત સાવ ભૂખ્યા રહેવાનું બન્યું હતું. ત્યારે સંજોગો એવા હતા કે કોઈ દર્શને પણ આવ્યું ન હતું. ફળો પણ ન હતાં. કુદરત કસોટી કરે ત્યારે બરાબર કરી લેતી હોય છે. છતાં

ભગવાનની દયાથી યોગના શિક્ષણની ક્રિયા આજદિન લગી એક પણ દિવસ બંધ રહી નથી. શિક્ષણ તો સૌને નિયમિત અપાતું જ રહ્યું છે.

તે દિવસે શ્રી નાણાવટીને ત્યાં સ્વામીજી અમારી સાથે જમ્યા હતા. તેઓ સાદું જ ભોજન પસંદ કરે છે. તેઓ મિતાહારી પણ છે. છતાં સુદૃઢ શરીર ધરાવે છે તે જોઈ આશ્ચર્ય થાય છે. જમી કરીને તેમણે ફેટો પડાવવાની ઈચ્છા વ્યક્ત કરી હતી. શ્રી નાણાવટીએ પોતાનો કેમેરો લાવી અમારો સૌનો ફેટો પાડ્યો હતો. ત્યાર પછી અમારા બેનો જુદો ફેટો પડાવવાનો આગ્રહ રાખ્યો હતો. તેઓ હિંદીમાં બોલ્યા હતા : “યહ તો મેરા છેટા ભાઈ હે.” છેવટે નાણાવટીએ ફેટો પાડ્યો ત્યારે જ તેમને જંપ વળ્યો હતો. ત્યાર પછી અમે તેમને મધરાતે ન્યૂયોર્ક મૂકવા માટે ગયા હતા.

નદીને એક કિનારે ન્યૂજર્સી ને બીજે કિનારે ન્યૂયોર્ક શહેરો વસેલાં છે. વચમાં નદીનો પ્લોળો પટ વહે છે. આશરે બેથી ત્રણ માઈલનો પટ હશે. પટ ઓળંગીને જવા માટે પુલ પણ છે. પાણીની નીચેથી ટનલ પણ બનાવવામાં આવી છે. તે રસ્તો કંઈક ટૂંકો પડે છે. તેથી મોટરગાડીઓ ત્યાંથી પણ જતી હોય છે. જ્યારે ટોલ જકાત ચૂકવવી પડે છે. તેમનો ચાલકવર્ગ ઘણો નાનો છે. અવારનવાર તેમની પાસે તેઓ જતા હોય છે. અમે પણ આજે તેમના ચાલક તરીકે જ ગયા હતા.

તેમનું નિવાસસ્થાન મને ખૂબ જ પવિત્ર લાગ્યું હતું. બે રૂમ તેમાં એકમાં મંદિર ને બીજામાં શિક્ષણ આપવાની વ્યવસ્થા. તે રૂમ મોટો છે. કંઈ નહીં તો યે વીસેક ફૂટ પ્લોળો હશે ને બારેક ફૂટ

લાંબો હશે. જુદાં જુદાં આસનોનાં ચિત્રો ભીંત પર ટાંગેલાં હતાં. જુદી જુદી મુદ્રાઓ પણ તેમાં બતાવવામાં આવી હતી. તેમના મંદિરના રૂમમાં ગયા ત્યારે અંતરમાં ખૂબ આનંદ થયો. જે જે સંતો ને મહાપુરુષો તેમની મુલાકાતે આવેલા તેના ફોટાઓ ભીંત પર ટાંગેલા હતા. વળી તેઓ હનુમાનના ભક્ત પણ હતા. હનુમાનની પ્રતિમા ધાતુની હતી. તે પ્રતિમા આકર્ષક હતી. તેમનું કહેવું હતું કે આ પ્રતિમા કંઈ નહીં તોયે પાંચ હજાર વર્ષ જૂની હશે. પુરાતત્ત્વની દૃષ્ટિએ અમને સમજાવવા પ્રયત્ન કર્યો હતો. તેમની પાસે બીજી ગણેશની નાની મૂર્તિ પણ હતી. તે મૂર્તિ અમને હાથમાં આપીને તેમણે અમને અમોઘ આશીર્વાદ આપ્યા હતા.

તેઓ અંગ્રેજી સરસ બોલતા હતા. હિંદી ક્યારેક ક્યારેક બોલે ખરા પણ ભાંગીનૂટી હિંદી. મૂળ દક્ષિણ ભારતના એટલે હિંદી પર કાબૂ નહીં. છતાં તેઓ સ્વભાવે શાંત અને મધુર હતા. તેમની પાસે બેસવાથી અંતરને શાંતિનો અનુભવ થતો હતો. અમેરિકામાં આવા મહાત્માઓ નિવાસ કરે છે તે જાણીને મને તો ખૂબ જ આનંદ થયો હતો. તેમનું નિવાસસ્થાન મારે માટે તીર્થ બની ગયું હતું. મને સ્વામીજીના પ્રેમાળ સ્વભાવનું પણ આકર્ષણ રહ્યું છે. તેમની વાણી ખરેખર પ્રેરણાદાયી અને મૂલ્યવાન લાગી છે. તેમના પાવનસ્પર્શથી વિકારોથી ભરેલા મારા હૃદયને શુદ્ધ થવાનો મોકો પૂ. મા સર્વેશ્વરીએ શ્રી નાણાવટી સાથે ભેટાવી દઈને મને આપ્યો તે મારા જીવનનો મહામૂલ્યવાન અવસર છે. તેમની સાથે થયેલ સત્સંગની વાત આવતા અંકે કરીશું.

પરમધામના પરમ સાંનિધ્યેથી-૨

કલ્યાણ

હમણાં હમણાં આપણે ‘પરમધામ’માં પ્રકટ પ્રભુનું પરમ સાંનિધ્ય માણી રહ્યા છીએ. એ પરમ સાંનિધ્યે મૃત્યુનો મહોત્સવ માણી રહ્યા છીએ. મૃત્યુનો પણ મહોત્સવ હોઈ શકે? મૃત્યુ જ મરી જાય એવું જીવન જીવાય તો મૃત્યુનો મહોત્સવ જરૂર માણી શકાય. તો એવા મૃત્યુનો મહોત્સવ આપણે અહીં મનાવી રહ્યા છીએ.

પૂ. જીજી જગતના લોકોને શાંતિ અને સુખનો જીવનમાં સૂર્યોદય કેમ થાય તેવું પ્રેરણાદાયી જીવન જીવીને સંદેશ આપનાં ગયાં છે. પૂ. જીજીના જીવનની એક એક પળ મહોત્સવ બની હતી તો પછી મૃત્યુ તો જીવનનો સરવાળો છે એટલે પૂ. જીજીનું મૃત્યુ પણ મંગલ મહોત્સવ બની રહ્યું! પૂ. જીજી જીવનભર જે રટતાં રહ્યાં તે જ પ્રભુનું સ્મરણ અંત સમયે પણ રસના રટી રહી!

પૂ. મા આ મંગલમય કાર્યક્રમનાં મુખ્ય સૂત્રધાર બની રહ્યાં! પૂ. જીજીની વિદાયને પૂ. માએ ઉચિત અને અદ્ભુત સન્માન આપ્યું. પ્રભુના સેવકને યોગ્ય ગૌરવ અપાવે તેવું તર્પણ કર્યું! આ માટે પૂ. મા છેક મુંબઈથી ભાવનગર દોડી આવ્યાં. તા. ૮ થી ૧૨ ફેબ્રુઆરી, ૮૪ સુધી એ પરમધામમાં પૂ. માના પ્રકટ સ્વરૂપનાં લીલાદર્શનનો અનુપમ લહાવો લૂંટવાનો લાભ મળ્યો. પ્રભુ તો ભક્તો પાછળ પાગલ! એમાંય પૂ. જીજી જેવાં પરમભક્તો માટે પૂ. મા શું ન કરે? પૂ. જીજી તો જીવનભર સત્કર્મ કરતાં રહ્યાં, અને

જુલાઈ : ૧૯૮૪

૧૭

આ જીવનની વિદાય લેતાં પણ અદ્ભુત સત્કર્મ કરતાં ગયાં અને તે છે પૂ. માના પ્રકટ સ્વરૂપનાં દેવદુર્લભ દર્શનનો લહાવ! પૂ. મા હમણાં હમણાં પોતાના પરમ પરમાત્મ સ્વરૂપમાં જ પ્રતિષ્ઠિત રહે છે. એ નિજાનંદની મસ્તીમાંથી નીચે આવવાનું પૂ. માને ગમતું નથી. એટલે પૂ. માનું પ્રકટ દર્શન દુર્લભ બન્યું છે. એવા સંજોગોમાં પૂ. જીજી પૂ. માના પરમદર્શન માટે નિમિત્ત બન્યાં એ સાચા અર્થમાં સૌથી મહાન સત્કર્મ છે.

પૂ. માના પુનિત પગલે જે દર્શન અને સત્સંગનો પુણ્યપ્રસંગ પ્રાપ્ત થયો તેનું શબ્દદર્શન આપણે અહીં માણી રહ્યા છીએ. પૂ. માએ અહીં છૂટે લાથે સાંનિધ્યસુખ વેર્યું છે, તેને વીણીનો માતૃ-સ્મરણનું પુનિત મધુર મંદિર સર્જી લઈએ.

ચાલો, એ દર્શનાનંદમાં ડૂબી જઈએ. આજે ૧૧, ફેબ્રુ. '૮૪ ના રોજ શ્રી નારાયણભાઈના નિવાસસ્થાન ‘પરમધામ’ ભાવનગરમાં પૂ. મા બિરાજી રહ્યાં છે. અત્યારે સાંજના છ વાગ્યા છે. પરમધામના ઉપરના સત્સંગ હોલમાં રાજકોટથી આવેલા શ્રી શાંતિભાઈ, નવા અનન્ય શ્રદ્ધાળુ ભક્ત શ્રી જયંતીભાઈ, શ્રી કલ્યાણ પોતાનાં કુટુંબો સાથે આવીને બેઠા છે. બીજા કેટલાંક સ્થાનિક ભક્તો પણ બેઠા છે. સૌ પૂ. માના દર્શનની આતુરતાપૂર્વક રાહ જુએ છે. પરમધામના પાવન વાતાવરણમાં સૌ પૂ. માની પ્રતીક્ષા કરી રહ્યા છે. આજે અત્યારે અહીંના પરમધામમાં પ્રભુ પ્રત્યક્ષ પ્રકટીને દર્શનનું સુખ આપવાનાં છે. એક મીટ માંડીએ. પૂ. માની પધારવાની ઘડીઓ ગણાઈ રહી છે.

એક પ્રેમભરી આતુરતાનો અંત! પૂ. મા પધાર્યા! નથી ડંકા-નિશાનનાં મંગલગાન, નથી કોઈ છડી પોકારનારું કે નથી કોઈ

ચામર ઢોળનાર ! એક આછેરું મધુરું સ્મિત હોઠો પર રેલાવતાં પૂ. મા પધારી ગયાં છે. પધરામણીની ગણતરીબાજ ચાલથી નહીં, પરંતુ પોતાનાં બાળકોને મળવાની સહજ વાત્સલ્ય વરસાવતી ચાલથી ચાલતાં પૂ. મા પધાર્યાં છે. કોઈ માને કે ન માને પરંતુ એ સહજ ચાલમાં પરમશક્તિનો પ્રત્યક્ષ વિહાર છે, એમાં કોઈ શંકાને સ્થાન નથી !

પૂ. મા આવીને હીંચકા પર બિરાજ્યાં છે. પરંતુ અંતરદૃષ્ટિના યોગ્ય ઉઘાડ વિના તો એ માતૃસ્વરૂપને પામવું અતિ દોહાવું છે, કારણકે પૂ. માએ પોતાના અંતરસ્વરૂપને બાહ્યસ્વરૂપ દ્વારા એટલું તો ઢાંક્યું છે કે ગમે તેવી બુદ્ધિની કસોટીઓથી કસી કસીને થાકી જઈએ તોપણ એ અનંત સ્વરૂપનો અંશ પણ પામી શકીએ નહીં ! પૂ. માએ શરીરનું અને સરળ સ્વભાવનું એવું તો સામાન્ય ઢાંકણ પસંદ કર્યું છે કે પૂ. માની કૃપા સિવાય એ પરમમંગલ સુંદર સ્વરૂપને લાખ ઉપાયે પણ પામી શકાય તેમ નથી ! તપ, પ્રેમ અને શ્રદ્ધાનું અખૂટ ભાથું ભરીને અવિરત આરાધના સિવાય બીજો કોઈ ઉપાય પૂ. માની ઓળખ માટે નથી, એટલે તો આપણે પૂ. માના આ પ્રકટ સ્વરૂપનાં દર્શન પછી પણ પાછળ વળી જઈએ છીએ. મૂઠીઓ વાળીને બીજે દર્શન કરવા દોડીએ છીએ. પૂ. શ્રી-ની જેમ એટલે જ આપણે અનુભૂતિનું ગાન ગાઈ શકતા નથી કે,

કેમ કરીને કહું તમે છો, કેટલાં બધાં સુંદર !

કેમ કરીને કહું તમે છો કેટલાં બધાં મંગલ !

સુમધુર રૂપ તમારું રસભર તેજોમય જગવંદન,

જોડ નથી ત્રિભુવનમાં, કોઈ આટલું નથી સુંદર.

અત્યારે આપણી સામેજ હીંચકા પર બેસીને ધીમે ધીમે

ઝૂલતાં પૂ. માનું આ છે સત્યદર્શન ! એ શ્રદ્ધાથી જ અત્યારે પૂ. માની સત્સંગ સભામાં બેસવાનું છે, અને એ શ્રીમુખેથી અમૃતનું પાન કરવાનું છે.

પૂ. મા પ્રત્યક્ષ દર્શન આપે એટલે પરમપ્રેમની નજીકતાથી એટલાં તો સુંદર લાગે, એટલાં તો ગમે કે એ લીલાદર્શન, એ અનુપમ પ્રેમકલાથી વિભૂષિત થઈ ઊઠે ! પૂ. મા આમ બેસે કે તેમ બેસે, સત્સંગની વાતો કરે, ખડખડાટ હશે કે ભાવથી ગદ્ગદિત થઈ ઊઠે ત્યારે એ પ્રેમની નજીકતાથી એટલાં તો નમણાં લાગે, ગરવાં લાગે કે ગળે વળગીને એ પ્રેમની દોલત આત્મસાત્ કરી પ્રેમમય બની જઈએ એવું લાગ્યા વગર રહી નહીં. ચાલો, અત્યારે પૂ. માના પ્રેમનો સાક્ષાત્કાર માણીએ !

પૂ. મા આવીને હીંચકા પર બિરાજતાં જ શ્રી શાંતિભાઈના ચાર વર્ષના પૌત્ર શિવમ્ સાથે બાલસહજ વાતો કરી રહ્યાં છે. શિવમ્ પગે લાગ્યો એટલે પૂ. મા શિવમ્નાં ખીસાં ચોકલેટોથી ભરી આપે છે. શિવમ્નાં દાદીમા શ્રી લાભુબેન શિવમ્ની શ્રદ્ધાનો એક સુંદર પ્રસંગ કહે છે. કેવા અદ્ભુત શ્રદ્ધાના સંસ્કારો લઈને બાળકો આવે છે તેની આ વાત છે.

શ્રી લાભુબેને કહ્યું : “રાજકોટથી ભાવનગર આવતાં વચ્ચે ખોડિયાર માતાના પ્રસિદ્ધ તીર્થસ્થાનમાં દર્શન ગયાં. મેં શિવમ્ને કહ્યું કે ખોડિયાર માતાનાં દર્શન કરી પગે લાગ.” એટલે શિવમે કહ્યું : “આ માનાં નહીં, મારે તો સર્વેશ્વરી માનાં દર્શન કરવાં છે.” એમ કહીને પોતાની બાલસહજ રમતમાં લાગી ગયો !

શિવમ્ આપણને એકનિષ્ઠ શ્રદ્ધાનું અનેરું દૃષ્ટાંત પૂરું પાડે છે. શિવમે પોતાના શબ્દોમાં પોતાની અનુભૂતિ જ વ્યક્ત કરી છે !

આ પથ્થરની મા તો મને કંઈ આપતી નથી કે મારી સાથે કંઈ બોલતી નથી, જ્યારે સર્વેશ્વરીમા તો મને વહાલભર્યો વરદહસ્ત ફેરવે, એટલે એ મા મને વધુ ગમે! જે પ્રેમ અને પ્રસાદ બંને આપે એ છોડીને વળી બીજાં મા પાસે જવાની જરૂર જ ક્યાં રહે છે! જે આપે છે તેને જ વળગી રહીએ. શા માટે પછી દોડાદોડ કરવી જોઈએ?

ખરેખર શિવમૂને ગુરુ કરવા જેવો છે. સાધનામાં તો જે સહજ ગમે છે, જ્યાંથી કંઈ પ્રાપ્તિ થાય છે તેને જ વળગી રહેવામાં સાર છે. આપણે તો મંદિરે મંદિરે ભટકીએ છીએ. ઘણી વખત એવા પણ મૂર્ખાઈ ભરેલા વિચારો કરીએ છીએ કે શિવને મૂકીને રામને ભજીશું તો શિવ કોપાયમાન થશે? વળી ઘડીક એમ થાય કે રામને મૂકીને શ્યામને ભજીશું તો રામ ગુસ્સે થશે? શિવમ્ જેવી સહજ શ્રદ્ધાને વળગી રહેવું જોઈએ. અખો કહે છે તેમ પથ્થર એટલા દેવ કરવાથી એકેય પથ્થર પીગળીને પ્રત્યક્ષ થતો નથી, પણ એક જ મૂર્તિને પ્રેમથી ભજવાથી પ્રત્યક્ષ કરી શકાય છે! શ્રી રામકૃષ્ણદેવની જેમ મૂર્તિમાંથી જગદંબાને પ્રકટાવી શકાય!

પૂ. મા સર્વેશ્વરીમાં પણ ઘણાં ભક્તો શ્રદ્ધાભક્તિ ધરાવે છે તો કેટલાંકને વળી એવી બીક પણ છે કે મા સર્વેશ્વરીને બધા જગદંબા કહે છે પણ કદાચ તે જગદંબા ન હોય તો મુશ્કેલીમાં મુકાઈ જઈએ એટલે બીજાં સ્વરૂપોને પણ ભજવાં સારાં. એમ માનીને દોડાદોડ કરતાં રહે છે! અહીં મા સર્વેશ્વરીને ભજવાના આગ્રહની વાત નથી પણ જે આપણને ગમે તેને વળગી રહેવાની વાત છે. શિવમ્ પાસેથી આ શ્રદ્ધાનું ભાથું બાંધવાનું છે કે

જગતમાં જે નિઃસ્વાર્થ નિર્મળ પરમપ્રેમ આપે તેને આંખો મીંચીને વળગી રહેવું.

પૂ. મા હીંચકા પર બેસી ધીમે ધીમે ઝૂલતાં સત્સંગ સુધાપાન કરાવી રહ્યાં છે. પૂ. માના હાથમાં ભજનની ડાયરી છે. પૂ. મા કહે, “આ ડાયરી ખોલતાં જે ભજન નીકળે તે ગાઈએ.” ભજન ગાતાં પહેલાંની તૈયારીરૂપે પૂ. મા મોટેથી ખોખારો ખાઈને સોને હસાવે છે. વળી કહે “આવડે મોટેથી ખોખારો ન ખાવો જોઈએ. અન્ન-નળીમાં કંઈક અંતરાશી જાય!” એક ભક્ત કહે, “આપ તો અન્ન લેતાં જ નથી.” એટલે પૂ. મા રમૂજ કરતાં કહે, “ત્યારે તો અંદર અન્નનળી જ નહીં હોય!”

પૂ. માની આ હળવી હાસ્યમંજરીઓ વાતાવરણને હળવું ફૂલ બનાવી દે છે. પૂ. માની આસપાસ હમેશાં આવું પ્રસન્ન હળવું, નિર્દોષ વાતાવરણ સર્જાયેલું રહે છે. પૂ. માના સત્સંગની આ વિશિષ્ટતા છે, સત્સંગને પૂ. મા ગંભીર અને ભારેખમ વાતાવરણના પરીસરમાંથી મુક્ત રાખે છે. સત્સંગનો કોઈ ભાર પૂ. મા રાખતાં નથી. અને ભક્તોને લાગવા દેતાં નથી! એ પ્રેમપારાવાર-માંથી સહજ જ સત્સંગની વાદળીઓ બંધાઈને હળવી હાસ્ય-ગર્જનાઓ સાથે નિરંતર વરસતી રહીને ભક્તોને દિવ્ય સ્નાના-નંદમાં ડુબાડેલા રાખે છે.

પૂ. મા અત્યારે એ જ પ્રસન્નચિત્તે ભજન ગાઈ રહ્યાં છે :

હું વેચાણી રે યોગેશ્વર હાટે,
કાળી માટીની ફૂલડી કાચી,
ભીખીબાએ ભિક્ષામાં દીધેલી,
અલખ ઝોળીમાં સમાણી રે... યોગેશ્વર હાટે—હું તો

સંસારીઓને દીધી સલામી,
સદ્ગુરુ સંગે વટલાણી,
બની ગઈ દીવાની રે.... યોગેશ્વર હાટે—હું તો
ગુરુકૃપાની અમર કલાની,
હોળીમાંથી પ્રકટાવે દિવાળી,
સાચેજ કરીએ ઉજાણી રે.... યોગેશ્વર હાટે—હું તો
એ જ ઘડે એજ વેચનારી,
તોડે ફોડે એ જ જોડનારી,
સર્વેશ્વરી માત સાચી રે.... યોગેશ્વર હાટે—હું તો

પૂ. મા પોતાના સર્વસમર્પણની ગાથાનું ગાન કરી રહ્યાં છે.
પૂ. માનું જીવન સર્વસમર્પણની અદ્ભુત ગાથાનું અનુપમ ઉદા-
હરણ છે. પૂ. માએ પ્રભુને જીવન સમર્પીને જીવનની સાચી
ઉજાણી કરી લીધી છે. આજે પણ પ્રભુના આદેશ પ્રમાણે પૂ. માનું
જીવન ચાલી રહ્યું છે. પ્રભુ પોતે અંદર પ્રકટીને જીવનનું સુકાન
સંભાળી રહ્યા છે. પૂ. માના એકેએક પગલામાં પ્રભુની છાપ ઊઠી
રહી છે. એકેએક શબ્દમાંથી પ્રભુનો પ્રતિધોષ ઊઠી રહ્યો છે.

પૂ. મા અત્યારે આશાને યાદ કરી રહ્યાં છે. આશાએ પણ
યુવાનવયે પોતાના પતિને ગુમાવ્યા છે. આ અસહ્ય આઘાતને
આશાએ પૂ. માની કૃપાથી પચાવી દીધો છે. ફરીથી ટટ્ટારી મેળવી
જીવનપંથે દૃઢપણે ડગલાં માંડ્યાં છે. શ્રી આશાના પ્રાર્થનાં
સ્પંદનો પૂ. મા સાથે અદ્ભુત ઐક્ય ધરાવે છે. પૂ. માએ પોતાની
પ્રેમની માટીમાંથી આશાનો સાંગોપાંગ સુરેખ ઘાટ ઉતાર્યો છે.
જેમ કુંભાર માટીમાંથી પોતાનો મનગમતો ઘાટ ઉતારે છે તેમ પૂ.
માએ પણ પોતાના વરદહસ્તનો સહારો આપીને પોતાના પ્રેમની
આ મૂર્તિનું સર્જન કર્યું છે. જેમણે પણ આશાના દિલમંદિરનાં

દર્શન કર્યાં છે, તેમને એ પ્રેમમંદિરમાં પૂ. માનું પ્રેમસ્વરૂપ પ્રકટ
લાગે છે. આશાના આણુએ આણુમાં પૂ. માના પ્રેમનો રણકાર
સ્પષ્ટ સંભળાય છે. આશા તો પૂ. માએ સર્જેલું પ્રેમનું તીર્થ છે. એ
તીર્થદર્શને પરમપ્રેમ પ્રકટે છે. અનેક સ્થૂળ તીર્થોમાંથી જે ન મળે
તે આ પ્રકટ તીર્થમાંથી પામી લેવાય છે. આ અહીંના પરમધામના
નિવાસ દરમ્યાન પૂ. મા સતત આશામય રહ્યાં છે. આશા સાથે
ટેલીફોન પર વાત કરતાં રહ્યાં છે. પૂ. શ્રી નારાયણભાઈ પર પૂ.
જીજ્ઞો જે આઘાત આવી પડ્યો છે તેમાંથી ઉગારવા આશાનું
દૃષ્ટાંત પૂ. માના શબ્દશબ્દમાંથી સહજ સરી રહ્યું છે.

શ્રી નારાયણભાઈ અને આશા પૂ. માનાં પ્રિયતમ પાત્રો રહ્યાં
છે. બંનેના જીવનમાંથી પોતાના પ્રેમભર્યા સ્નેહાળ સંસારી
સાથીઓ યમરાજાએ ઝૂંટવી લીધાં છે. પોતાનાં આ પ્રેમી ભક્તોને
આ અસહ્ય પ્રહારનો આઘાત લાગે તે પહેલાં જ પૂ. માએ બંનેને
પોતાની ગોદમાં ઝીલી લીધાં છે. પોતાનાં પ્રિય પાત્રો ખાતર પૂ.
માએ પોતાના જીવનક્રમને પલટાવીને પોતાના આ બંને પ્રેમ-
ગઢોની આ આઘાતથી એક કાંકરી પણ ન ખરે તે માટે રાતદિવસ
ખડે પગે ઊભાં રહીને ચોકી કરી રહ્યાં છે, એટલું જ નહીં, પણ
તેની અદ્ભુત રક્ષા કરીને સાવ સલામત રાખ્યાં છે.

ભક્ત ભગવાનમય હોય તે સહજ લાગે છે, અનેક ભક્તોની
પ્રભુ પ્રત્યેની અનન્ય નિષ્ઠાનાં દર્શન પણ થયાં છે. જ્યારે અહીં તો
પ્રભુ પોતે પોતાના ભક્તના અનન્ય ભક્ત બનેલા નજરે નિહાળી
શકાય છે! આ દિવસો દરમ્યાન પૂ. માએ તો પોતાના આ ભક્તોને
જાણે હથેળીમાં રાખ્યા છે. જાણે પોતાના અમૂલ્ય ધનની
અસક્યામત હોય તેમ સાચવ્યા છે. ભક્તો પ્રત્યેના લાગણીના પૂરને

જાણે ખાળી શક્યાં નથી! પોતાનાં લાડકવાયાં બાળકો સંસારના ચક્રવ્યૂહમાં ગુમરાહ ન થાય તે માટે પોતે સ્વયં દીવાદાંડી બનીને તેમના જીવનરાહમાં પ્રકાશ પાથરીને દોરતાં રહ્યાં છે.

પૂ. માના પરમધામના ત્રણ દિવસના સત્સંગમાં પણ આ બંને ભક્તો જ કેન્દ્રસ્થાને રહ્યાં છે. તેમની જ અનન્ય પ્રેમ-નિષ્ઠાની વાતો પૂ. મા અવારનવાર કર્યાં કરે છે. અત્યારે જ આશાના અંતરની પ્રેમનિષ્ઠાને વાચા આપી રહ્યાં છે. પૂ. મા કહે કે આશા મારા પરના એક પત્રમાં લખે છે “આપ પુષ્પોનો પ્રહાર કરો તોપણ એવી રીતે કરો કે એ ફૂલોનો કોમળ આઘાત પણ અમને લાગે નહીં!”

આશાના દિલની આ એક અનુભૂતિ છે. પૂ. મા પોતાનાં ખ્યારા ભક્તોને કેવી રીતે સાચવે છે તેનો આશાના અંતરમાંથી ઊઠેલો આ પ્રતિઘોષ છે. આ શબ્દોમાં પૂ. મા પોતાનાં બાળકોની કેવા વાત્સલ્યભર્યા હૈયાથી માવજત કરે છે તેની વાત છે. હલકાં ફૂલોનો કોમળ આઘાત પણ પોતાનાં બાળકોને ન લાગે તેની કાળજી પૂ. મા રાખે છે. અલબત્ત પોતાનાં બાળકો પરનો સામાન્ય આઘાત પણ પૂ. માના દિલને સ્પર્શી જાય છે.

શ્રી નારાયણભાઈ અને આશાના ઉત્કૃષ્ટ પ્રેમે પૂ. માના અંતરમાં કેવું સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું છે તેનું આ અનુપમ ઉદાહરણ છે. પ્રભુનાં આવાં વહાલાં ભક્તોને વંદના કર્યા વિના તો કેમ રહેવાય?

પૂ. મા આશા માટે રચેલા ભજનનું ગાન અત્યારે કરી રહ્યાં છે.

બાળ દોડીને અંકે આવ્યું,
રંગરૂપ બદલાવીને આવ્યું,
વહાલ વરસાવીને વધાવ્યું ખરે.

ક્ષણભર હસીને ત્યાં જ ફસાયું,
અંગ અંગ ઘવાયું સાચું,
વહાલ વરસાવીને વધાવ્યું રે.
પાગલ થઈને વનમાં ભમ્યું,
સમજાવટથી ના એ વળતું,
અંતે હારી અચાનક આવ્યું..... વહાલ.

કહે હવે એ અંકે રમવું,
ક્યાંય કદી ના ભૂલમાં ભમવું,
માને બાળ મળ્યું અનેરું..... વહાલ.

માતના અંકે તે હવે ઠરતું,
નિત નવી શક્તિ સૌને ધરતું,
સર્વેશ્વરીને સૌથી વહાલું..... વહાલ.

આ નાનકડા ભાવભર્યા ભજનમાં પૂ. માએ આશાના જીવનને સમાવી લીધું છે. એક બાળક જ્યારે સંસારની સફરે નીકળે ત્યારે સંસારના મોહમાં આસક્ત થઈને પોતાની જાતને વીસરી જાય છે. સંસારના સુખોપભોગોમાં લીન બની જાય છે. સંસારના સુખમય ભોગોનો રસાસ્વાદ લેતાં સંસારની ક્ષણભંગુરતાને ભૂલી જાય છે. પ્રયત્ન કર્યે પણ તે પાછું વળતું નથી. અંતે આપણે જેને આપણું માનતા હતા તે સ્વજન અચાનક વિદાય થાય ત્યારે આપણને સંસારની ક્ષણભંગુરતાનો ખ્યાલ આવે છે, ત્યારે સંસારના આઘાતોથી ઘવાયેલા આપણે પ્રભુના શરણે જઈએ છીએ. પૂ. મા તો દયાળુ છે, બાળકના ઘાને સાફ કરી પોતાના અંકમાં લઈ લે છે. પૂ. મા સાથે પરમપ્રેમના શાશ્વત સંબંધે જેઓ બંધાય છે, તે સંબંધ કદી તૂટતો નથી, પછી તો પૂ. માના અંકમાં બેસીને જીવનનો

સાચો મહોત્સવ માણે છે. પૂ. મા પોતાનાં વહાલાં બાળને આ રીતે સંસારના આઘાતોથી બચાવીને પોતાના પ્રેમની હૂંફ આપીને શાશ્વત શાંતિ આપે છે.

આશાના જીવનની આ એક સત્ય ઘટના છે. સંસારના સર્વ સુખોપભોગો તેમનાં ચરણો ચૂમતા હતા, ત્યારે અચાનક તેના કાળજાના કટકા જેવા પતિદેવ આ યુવાનવયે સંસારના અડધે રસ્તે આશાને એકલી અટૂલી મૂકીને અનંતની યાત્રાએ ચાલ્યા ગયા! આ આઘાતની કળ વળે તેમ ન હતી. પરંતુ પૂ. માએ વાત્સલ્ય થકી વાળી પોતાના અંકમાં લઈ લીધી, કારણ કે આશા તો છેક કિશોરવયથી જ પૂ. માનું વહાલું બાળ રહી છે. પૂ. માના ઈશાવતારની અનેક લીલાની તે સાક્ષી રહી છે. પૂ. મા તેને પોતાનામાં સમાવ્યા વિના કેમ રહી શકે?

પરમધામના હીંચકે જૂલતાં જૂલતાં પૂ. મા સત્સંગના જૂલે સૌને જુલાવી રહ્યાં છે. આ પરમધામના યજમાન શ્રી નારાયણભાઈની વાત કરતાં સૌને હસાવતાં પૂ. મા કહે “શ્રી નારાયણભાઈ છેલ્લા ચાર દિવસથી મને સમજાવી રહ્યા છે કે મા, આપની ઉપરામતાને છોડી ભક્તોને થોડું સંબોધન કરજો જેથી સૌને આપના વચનામૃતથી શાંતિ વળે. આપણા યજમાનની વાત પણ માનવી પડે, નહીંતર કહી દે કે કાલથી અમારું ઘર ખાલી કરજો.”

આજના સત્સંગમાં પૂ. મા પોતાના ભક્તોના ભાવની વાત કરી રહ્યાં છે. રાજકોટના નવા ભક્ત જયંતીભાઈ પટેલની વાત કરતાં કહે “આ અમારા જે. કે.ની પાઈપલાઈન અત્યાર સુધી દટાયેલી હતી. હવે યોગ આવતાં સત્સંગના પવનથી તે પ્રભુપ્રેમની

પાઈપલાઈન ઉપરથી વિષયોની ધુળ ઊડી ગઈ છે. એટલે પ્રભુપ્રેમનો કુવારો અચાનક ફૂટી નીકળ્યો છે.”

શ્રી જે. કે. પોતાનો પૂ. મા પ્રત્યેનો ભાવ જે ભરપૂર રીતે વ્યક્ત કરી રહ્યા છે તે જોતાં એમ લાગે છે કે પૂર્વના કોઈ પુણ્યોદયે તેમના પૂ. મા પ્રત્યેની ભક્તિના સંસ્કારો જાગી ઊઠ્યા છે. તેઓ તેમના સમગ્ર કુટુંબ સાથે પૂ. માનાં દર્શને આવ્યા છે.

અમદાવાદથી શ્રી દમયંતીબેન તેના નવપરીણિત પુત્ર કેતન અને પુત્રવધૂ સાથે આવ્યાં છે. શ્રી દમયંતીબેનનું કુટુંબ વર્ષોથી પૂ. માનું પરમભક્ત રહ્યું છે. નવદંપતીને આશિષ ધરતાં, તેમને ગુલાબનું સુંદર ફૂલ આપતાં કહે “આ ફૂલ જેવું સુગંધિત જીવન બનાવજો.” સુસંવાદિત લગ્નજીવનની વાત કરતાં કહે “પરસ્પર વિશ્વાસ રાખજો, વફાદારીપૂર્વક વળગી રહેજો, એકબીજા પર અધિકાર જમાવવાને બદલે પરસ્પર મિત્ર બનીને મદદરૂપ બનજો.” સાસુઓને શીખ આપતાં પૂ. મા કહે “પ્રત્યેક સાસુ મા બને, પુત્રવધૂને પોતાની પુત્રી માને તો સંસાર સ્વર્ગમય બની જાય!”

આજના સત્સંગનું સમાપન કરતાં પૂ. મા કહે “એક વખત હોસ્પિટલ અને સ્મશાનમાં દરરોજ આંટો મારવો જોઈએ. હોસ્પિટલમાં જવાથી શરીરને તંદુરસ્ત રાખવાની અને સ્મશાનમાં જવાથી આપણે પણ એક દિવસ વિદાય થવાનું છે તેની જાગૃતિ રહે જેથી દુષ્કર્મથી દૂર રહી શકાય.”

૧૨, ફેબ્રુઆરી '૮૪ નું પુણ્યપ્રભાત પરમધામના આંગણે પવિત્રતાના ઉજાસ સાથે પ્રકટયું છે. પૂ. જીજ્ઞની પુણ્યસ્મૃતિમાં પૂ. માની ભાવના અનુસાર આજે નવચંડી યજ્ઞનું આયોજન થયું છે.

વહેલી સવારથી શ્રી પંડિતજીના અધ્યક્ષપદે નવચંડીનું મંગલકાર્ય આરંભાઈ ગયું છે. વિવિધ યજ્ઞ સમિધિઓથી અને પવિત્ર મંત્રોચ્ચારથી પરમધામનું આંગણું સુંદર શોભા સાથે ગૂંજી ઊઠ્યું છે. આ યજ્ઞકાર્યમાં ભાગ લેવા અને પૂ. જીજીને પોતાના અંતરની અંજલિઓ અર્પવા છેક ગુજરાતના ખૂણે ખૂણેથી પ્રેમીભક્તજનો પધાર્યા છે.

બપોરના બાર વાગ્યે સ્વામીનારાયણ સત્સંગ હોલમાં પૂ. માના સાંનિધ્યમાં પૂ. જીજીને ભાવાંજલિ આપવા માટે ભક્તજનોની સભા મળી છે. સૌના દિલમાં પૂ. જીજીની પુણ્યસ્મૃતિઓ ઊભરાઈ રહી છે. શ્રી નારાયણભાઈ, શ્રી નારાયણભાઈની સુપુત્રી શ્રી જ્યોત્સ્નાબેન, શ્રી કલ્યાણ અને શ્રી જગાણીભાઈએ પૂ. જીજીને આદરભરી અંજલિઓ અર્પી છે.

પૂ. મા પૂ. જીજી પ્રત્યેનો પ્રેમાદર વ્યક્ત કરતાં પ્રવચનની શરૂઆતમાં કબીરજીના પ્રસંગોચિત પદનું મધુર ભાવમય ગાન કરી રહ્યાં છે :

બિના રામ રઘુરાઈ, અપના કોઈ નહીં,

બિના ભજન ભગવાન, અપના કોઈ નહીં.

પૂ. મા કહે “પ્રભુ અવતાર ધારણ કરે ત્યારે પોતાના પાર્ષદોને સાથે લઈને આવે છે.” ભગવાન સ્વામીનારાયણ કહેતા કે અક્ષરધામમાંથી અમે અમારા પાર્ષદોને સાથે લઈને આવ્યા છીએ તેમ પૂ. શ્રી પણ પોતાના આ પાર્ષદના બાળસખા બની છેક નાની વયથી પોતાનું દેવદુર્લભ સાંનિધ્ય આપ્યું. ઉંમરલાયક થતાં સુપાત્ર જીવનસંગિની પૂ. જીજી સાથે પ્રભુતામાં પગલાં પાડ્યાં. ભરપૂર દાંપત્યસુખ માણવા પ્રભુએ જ જીવન જોડી આપ્યું અને જ્યારે

એ દાંપત્ય સંબંધ ફલશ્રુતિ વિનાનો બની ગયો ત્યારે એ સંબંધ તોડી પણ નાંખ્યો. આ રીતે જેમણે જીવન જોડી આપ્યું તેમણે જ કૃપા કરી તોડી પણ નાંખ્યું ! પૂ. જીજીનું જીવન સુગંધિત હતું. તેમના જીવનબાગમાં પ્રેમ, શ્રદ્ધા, ભક્તિ, વિનમ્રતા વગેરે અનેક સદ્ગુણોનાં મધમધતાં ફૂલડાં ખીલ્યાં હતાં !

સરસ્વતી છે નારાયણની જીવનસંગિની ન્યારી,

હરજીવનના મંદિરિયામાં પ્રકાશ પાથરનારી,

દેવી વંદન હો તુજને, દેવી અભિનંદન તુજને.

શ્રી નારાયણભાઈએ ‘અધ્યાત્મ’ને જીવન સમર્પણ કર્યું, તેમની પ્રેરણાદાયી લેખિની ‘અધ્યાત્મ’ દ્વારા અનેકને પ્રેરણા ધરી રહી ત્યારે શ્રી સરસ્વતીબેન નારાયણભાઈની કલમે દીવડો ધરીને રાતદિવસ પ્રકાશ પાથરતાં રહ્યાં ! શ્રી નારાયણભાઈની જીવનચાલમાં સાથ પુરાવી પડખે રહ્યાં ! ચંદન અને પાણી એક થાય તેમ શ્રી નારાયણભાઈ અને સરસ્વતીબેન એકમેકમાં ભળી ગયાં હતાં. આ ભક્તદંપતીએ જગતને સર્વોત્તમ પ્રેમનો આદર્શ બતાવ્યો. પૂ. જીજી સૌના પૂજ્ય અને પૂ. શ્રીના ભક્તસેવક હતાં. શબરી બનીને પ્રભુની અનન્ય સેવા કરતાં રહ્યાં !

પૂ. મા કહે “પ્રભુ એમ કહેતા કે જીવનને સહજતાથી લેવું જોઈએ. કોઈ આપણા જીવનમાં આવે ત્યારે પ્રેમથી આદરથી આવકાર આપવો જોઈએ અને જ્યારે એ સંબંધ સહજતાથી છૂટી જાય ત્યારે તેને આવજો કહીને અલગ થઈ જવું જોઈએ. પૂ. જીજી શ્રી નારાયણભાઈના જીવનમાં આદર સાથે આવકાર પામ્યાં અને એ જીવનસંબંધ, પૂર્ણવિરામ પામ્યો ત્યારે ભાવભરી વિદાય આપી. આમાં જીવનની સહજતાનો સ્વીકાર છે.”

પૂ. મા લૌકિક સંસાર અને દિવ્ય સંસારની સુંદર વાત કરતાં કહે “આ શરીર આપણું ઘર છે, એ ઘરમાં જેમ લોકો સાથે ઘરસંસાર માંડીએ છીએ તેમ આ શરીરરૂપી ઘરમાં પ્રભુ સાથે દિવ્ય સંસાર માંડવો જોઈએ. આ ઘરમાં પ્રભુને પધરાવવા જોઈએ. પેલો લૌકિક સાથ તો સમય થતાં છૂટી જાય છે, જ્યારે પ્રભુનો અલૌકિક સાથ તો સનાતન રહે છે. સામાન્ય સંસારથી અલૌકિક સંસારયાત્રા એ આપણા જીવનનું પરમ ધ્યેય હોવું જોઈએ. સંસારની સેવા કરતાં કરતાં સંસારના સ્વામીની સેવામાં લાગી જવું જોઈએ.”

પૂ. મા કહે “શ્રી સરસ્વતીબેને બાળકોને સુસંસ્કારો આપ્યા, પૂજાપાત્ર મહાદેવ શ્રી નારાયણની સેવા કરી. શ્રી નારાયણ તો પૂ. શ્રીને રહેવાનું ઘર છે. હવે પૂ. જીજી શ્રી નારાયણને આપણને સોંપતા ગયાં છે એ શ્રી નારાયણની સેવા કરવી, તેમને સંભાળવા એ આપણી સૌની ફરજ છે.”

પૂ. મા સેવાની સુંદર વાત કરતાં કહે “અંબાજીને ચૂંદડી ચઢાવવાની જરૂર નથી. પણ માતાપિતાને ઓઢાડવાની જરૂર છે. તેમને પ્રેમની હૂંફ આપવાની કાળજી રાખવી જોઈએ, માતાપિતાની સેવા કરો, સંભાળ રાખો, તેમના આશીર્વાદ મેળવો. તેમની ‘હાથ’ એ આશીર્વાદ છે. અને તેમની ‘હાથ’ એ શાપ છે. આપણી સાથે રહેતી વ્યક્તિઓની દેવસ્વરૂપ માની સેવા કરવી જોઈએ. આપણી આસપાસ જ દેવી તત્વો છે, તેને ઓળખો, તેમાં પ્રભુનું દર્શન કરો, તેની સેવા કરો, તેને પ્રોત્સાહન આપો. આ જ પ્રભુની સેવા છે.”

પૂ. મા કહે “આપણા સામાજિક તેમ જ ધાર્મિક જીવનની

આ કરુણતા રહી છે કે આપણે આપણી આસપાસ વસેલા પ્રભુને ઓળખતા નથી. મંદિરો પાછળ લખલૂટ ખર્ચ કરીએ છીએ, પરંતુ આ માનવમંદિરોની ઉપેક્ષા કરીએ છીએ, આ માનવમંદિરોની મરામત કરો, નવજીવન ધરો.”

પૂ. મા કહે કે પૂ. શ્રી કહેતા કે,
જીવતા દેવને સેવો, ઓ ભાઈ મારા, જીવતા દેવને સેવો.
હાલતાં ચાલતાં બોલતાં ડોલતાં દેવોની આશિષ પામો,
ઓ ભાઈ મારા, જીવતા દેવને સેવો.
હાલે ચાલે છે ને જે કરુણા યાચે !
તેને પ્રેમના પાણીએ પખાળો,
આ જગના કોઈ જીવને દુભાવીને
તેના સ્વામીને ન પુકારો.
પ્રભુને પોકારો ભલે, દર્શનથી રાચો ભલે,
જીવન તમારું ઉજાળો
તેનાં સ્વરૂપ એવાં દુનિયાના રૂપને,
પાગલ કહે ના નકારો.ઓ ભાઈ મારા.

પ્રવચનના અંતે પૂ. માએ ફરીથી સૌને યાદ કરાવતાં કહ્યું “મૃત્યુ પછી આપણી પાછળ કેવી વાતો કરાવવી છે તે આપણાં હાથની વાત છે. જો સારી વાતો કરાવવી હોય તો અત્યારથી જ કાળજી રાખો. પૂ. જીજી આપણને આ સંદેશ આપતાં ગયાં છે. તેઓનું આ સંસારમાં આગમન પણ મંગલમય અને પ્રસ્થાન પણ એથીયે વિશેષ પવિત્ર અને મંગલમય હતું !”

પૂ. મા તા. ૧૨, ફેબ્રુઆરી '૯૪ ના રોજ સાંજે છ વાગ્યે દર્શન અને સત્સંગનો લાભ આપી રહ્યાં છે. આ સત્સંગ સભામાં

શ્રી નારાયણભાઈના જમાઈ મુંબઈના નિષ્ઠાવાન સમાજસેવક શ્રી ભરતકુમાર પણ બેઠા છે. તેમની સમાજસેવાને અંજલિ આપતાં પૂ. મા કહે “સમાજ સેવા એ કર્મયોગ બનવી જોઈએ. નહીંતર સેવા કરતાં કરતાં પણ રાગદ્વેષ અને અહંકારથી ખરડાવાનું બને છે. સમાજસેવા નિઃસ્પૃહભાવે કરવી જોઈએ. જેથી તે આત્મ-કલ્યાણનો પર્યાય બની જાય! સેવા જો સાધનામય બની જાય, તો તે પ્રભુપ્રાપ્તિનું સહજ, સરળ સાધન પણ બની જાય! સોમાં પ્રભુનું સ્વરૂપ જોઈને કોઈપણ જાતની કીર્તિ કે આર્થિક વળતરની અપેક્ષા વિના સેવા કરવી જોઈએ. સેવા એ સંસારીઓના સર્ટીફિકેટ મેળવવા માટે નથી, પરંતુ પ્રભુને મેળવવાનું એક સાધન છે, તેમ માનીને કરવી જોઈએ.” સેવાની વાતના અનુસંધાને પૂ. મા પૂ. શ્રીના એક પદનો સંદેશ આપતાં કહે,

લોકોની નિંદા ને ટીકા તિરસ્કાર તેમ,
અંતર કરી દે તારું શુષ્ક રણ જેમ;
કોઈયે બોલાવનારું હોય ના સપ્રેમ,
બેસીશ ના તો યે શોકિતની જેમ;
ક્યાંયે ના આધાર મળે ઠરવાને ઠામ,
યાદ કરી લેજે ત્યારે એહનો મુકામ.

પૂ. મા કહે “સેવા તો પાયાના પથ્થર જેવી છે. પાયાના પથ્થરો ક્યારેય પણ દેખાતા નથી. સેવાને પ્રભુપ્રાપ્તિનું સાધન માનીશું તો જ તે શાંતિ આપશે, માટે સેવાને જો પ્રભુપ્રેમનો પટ આપીશું તો તે પ્રેમભીની બની આપણને અંતરની શાંતિ ધરશે. પછી કોઈની વાહવાહ, કે પ્રશંસાની અપેક્ષા નહીં રહે.”

પૂ. મા ધીમે ધીમે હીંચકે ઝૂલતાં ઝૂલતાં પરમ સાંનિધ્ય સાથે

સત્સંગનું પરમસુખ પણ આપી રહ્યાં છે.

પૂ. મા આવતી કાલે તા. ૧૪, ફેબ્રુઆરી '૯૪ ના રોજ મુંબઈ પધારવાનાં છે એટલે આજે તા. ૧૩ ના રોજ સાંજે ‘પરમ-ધામ’ના આંગણમાં સત્સંગ સુધાનું રસપાન કરાવતાં કહે, “ભક્તનું કલ્યાણ શામાં છે તેનું ધ્યાન પ્રભુ રાખે છે. સ્નેહાળ સ્વજનો અને સંસ્કારી સંતાનો એ એક જાતની પ્રભુની જ રક્ષા છે. અત્યાર સુધી શ્રી સરસ્વતીબેનના બે હાથે શ્રી નારાયણભાઈની સેવા થતી હતી પરંતુ હવે એ બે હાથ અદૃશ્ય થતાં, પ્રભુ હજાર હાથે મદદ ધરવા આવી પહોંચ્યા છે. બે હાથને તો મર્યાદા હોય છે પરંતુ પ્રભુ તો આપણને હજાર હાથે સર્વપ્રકારે રક્ષે છે.”

પ્રભુકૃપાની વાત સમજાવતાં કહે “પ્રભુ કૃપા કરવા માટે ત્યારે આપણું અતિપ્રિય રમકડું દૂર કરી દે છે. ક્યારેક કટુપ્રસાદ આપીને પણ પ્રભુ છેવટે તો આપણું ભવું જ કરતા હોય છે. પરંતુ સાચો ભક્ત ક્યારેય ફરિયાદ કરતો નથી. વિષાદને પણ પ્રસાદ માનીને સ્વીકારી લેતો હોય છે. પ્રભુની કૃપાને આપણે પુરુષાર્થથી દીપાવવી જોઈએ. સંસારના નહીં પણ પ્રભુના સંગાથ માટે પુરુષાર્થ કરવો જોઈએ. એકવાર પ્રભુનો સંગાથ મળી જાય તો પછી ગમે તેવું જીવજંતુ મહાભારત યુદ્ધ પણ આપણને વિષાદમય કરી શકશે નહીં. માટે મીરાંબાઈની જેમ અખંડને વરો જેથી ખંડિત થવાનો ભય રહે નહીં.”

પૂ. માનું અહીંનું પરમધામનું લીલાદર્શન શ્રી સરસ્વતીબેનની આત્મિક શાંતિ માટે અને શ્રી નારાયણભાઈને પોતાની પરમ-ગોદમાં બેસાડીને અક્ષય સુખ આપવાનું રહ્યું છે. સમગ્ર સૃષ્ટિના મહારાજાધિરાજના રાજ્યાભિષેક કરતાં પણ પૂ. માની પરમગોદનું

વાત્સલ્ય પામી શ્રી નારાયણભાઈને ખરેખર હવે કંઈ મેળવવાનું બાકી ન રહ્યું! પૂ. માનાં દર્શને સમસ્ત દૈન્ય ટળી ગયું!

માતૃદર્શને આજ મારું હૃદય ખરેખર પાવન થયું,
દિવસ આજનો ધન્ય મારો, આજ મારે પર્વ થયું.
ત્રિતાપ મારા ટળી ગયા, ને દૈન્ય સમસ્ત વિનષ્ટ થયું!
ધન્ય મા! આવીને આજે, પવિત્ર મંદિર મારું કર્યું;
અંતરને ઢાળીને પ્રભુ, મા, નમું બહુ વાર નમું.

(સંપૂર્ણ)

બાહ્યત્યાગ તે ત્યાગ નહિ, આંતર ત્યાગજ ત્યાગ;
છેડી મનથી સર્વને, લે સુખસ્વરૂપ અગાધ.

IS : 10001

ઓ. : ૨૫૬૬૮

ફે. : ૮૭૨૨૨

૮૭૬૨૪

ધ. : ૪૧૪૩૧

ખેતીની સિંચાઈ માટે વિશ્વસનીય એન્જીન

“સત્યવાન” તથા “ચંદન”

૬, ૮ તથા ૧૦ હે. પા.

— બનાવનાર —

કનેરીયા એન્જીનીયરીંગ વર્ક્સ

દેબર રોડ, રાજકોટ-૩૬૦૦૦૨

અવતરણ-યાચના

સંત તારવા, પાપી મારવા, કરવા ધર્મ તણો ઉદ્ધાર,
યુગે યુગે અવતરવા કાજે રોશન કીધો તે નિર્ધાર.
અવતરવાની ઘડી ન પાકી? કે વિસ્મૃતિ વિશ્વાધાર?

તુજ વિણ જગને કો આધાર?

દશ અવતાર ધર્યાનાં વિધિવિધ કારણ અવતારે અવતારે,
દશ-વિધ કારણ એકસામટાં, વિદ્યમાન આજે સંસારે;
દાનવતા દાવાનળ-પ્રજળે, સૂકા ભેગું લીલું ય બાળે:

ખુદ્દી આંખે રજ ના ભાળે?

વ્યથિ-સમથિ-વ્યથા કેટલી? પારાવાર પીડાના છલકે,
દેશ દેશ દાવાનલ ધધખે! કંસ-જરાસંધ મ્હાલે ખલકે,
નતમસ્તક સાધુજન સ્હેતા, દુરિજનનાં મુખડાં મલકે!

પ્રભુ! પેખે તું પલકે પલકે!

ના નખ, દન્ત, ધનુષ, સુદર્શન, શસ્ત્રઅસ્ત્રની ચાલે યારી!
આણ આણવિક શસ્ત્રો કેરી, વિકસિત દેશોની લાચારી!
મૂર્ખામીની શી મૌલિકતા! આત્મઘાતની શી તૈયારી!

અવતર અભિનવ શક્તિધારી.

અવતરવાની ઘડી ન પાકી? કે વિસ્મૃતિ વિશ્વાધાર?
યુગે યુગે અવતરવા કાજે રોશન કીધો તો નિર્ધાર
સંત તારવા, પાપી મારવા, કરવા ધર્મ તણો ઉદ્ધાર
તુજ વિણ જગને કો આધાર? અખિલેશ્વર હે વિશ્વાધાર?

ડૉ. રણજિત પટેલ (અનામી)

* વાત ના પૂછો *

(ગાન)

વિભુ કાજે અમે ઘેલા, અરે એ વાત ના પૂછો,
વિભુ જલમાં, વિભુ સ્થલમાં, વિભુ આભે, વિભુ મેઘે,
વિભુ ફૂલમાં, વિભુ છોડે, વિભુ નદમાં, વિભુ પક્ષે—
વિભુની ક્યાં નથી લીલા?—અરે, એ વાત ના પૂછો.

વિભુ પ્લાડે, વિભુ ખીણે, વિભુ વનમાં, વિભુ જનમાં,
વિભુ ઝરણે, વિભુ હરણે, વિભુ પટમાં, વિભુ ચંદ્રે,
વિભુ પર્ણે, વિભુ તરણે, વિભુ દેહે, વિભુ નેહે,—
વિભુની ક્યાં નથી લીલા?—અરે, એ વાત ના પૂછો.

વિભુ મૂળે, વિભુ શૂળે, વિભુ ખેતે, વિભુ તેજે,
વિભુ સૂર્યે, વિભુ ગેહે, વિભુ રણમાં, વિભુ કણમાં,
વિભુ નાગે, વિભુ બાગે, વિભુ રાગે, વિભુ ક્ષેત્રે—
વિભુની ક્યાં નથી લીલા?—અરે, એ વાત ના પૂછો.

ડૉ. ધર્મેન્દ્ર મ. માસ્તર (મધુરમ)

મહાભારતનાં બે પાત્રો

દુર્યોધન-અર્જુન

શોગેશ્વર

ગીતાની શરૂઆતમાં જ યુદ્ધના સમાચાર જાણવા આતુર થયેલા ધૃતરાષ્ટ્ર સંજયને પૂછે છે કે ધર્મક્ષેત્ર એવા કુરુક્ષેત્રમાં મારા ને પાંડુના પુત્રો-કૌરવો ને પાંડવો લડવા માટે ભેગા થયા હતા તેમનું શું થયું? તે મને કહી સંભળાવો.

આ સંજયને પુછાયેલ પ્રશ્નમાં એક વાત ધ્યાન ખેંચે છે કે પાંડવો ધૃતરાષ્ટ્રના અનુજ બંધુ પાંડુના પુત્રો હતા તોપણ તેમને ધૃતરાષ્ટ્ર પોતાના પુત્રો ન માનતાં ભેદ-દૃષ્ટિ દાખવે છે. કૌરવ-પાંડવ વચ્ચે તેમને ભેદભાવ ન હોત તો કૌરવ-પાંડવના વિરોધની ખાઈ આટલી બધી ઊંડી ખોદાઈ ન હોત. પણ ધૃતરાષ્ટ્ર તો કૌરવોને જ પોતાના ગણે છે. પાંડવો જાણે તેમને મન પરાયા છે.

સંજય ધૃતરાષ્ટ્રના પ્રશ્નના ઉત્તરમાં મહાભારતનો પ્રારંભિક ઇતિહાસ રજૂ કરે છે. તે કહે છે કે દુર્યોધને પાંડવોની સેનાને જોઈ, ને પછી આચાર્ય દ્રોણની પાસે જઈને કહે છે કે, હે આચાર્ય, પાંડવોની આ મોટી સેના દ્રુપદના પુત્ર ને તમારા શિષ્યે તૈયાર કરી છે તે જુઓ, દ્રોણને સામે લડવા માટે તેમના પોતાના જ શિષ્યે તૈયાર કરી છે છતાં તે વાતને સાંભળીને દ્રોણને જરાય નવાઈ લાગતી નથી કે પોતાના શિષ્યની સામે કેમ લડાય એવો વિચારે આવતો નથી. ને દુર્યોધન તો જુઓ. સામે પક્ષે લડનારા પોતાના જ ભાઈ છે, ને પોતે ધારે તો આ યાદવાસ્થળીને આંખના

પલકારા માત્રમાં બંધ કરી શકે તેમ છે છતાં યુદ્ધની તૈયારી જોઈને પણ તેનું હૃદય રોઈ ઊઠતું કે હેયું હાલતું નથી. ઊલટું, તે તો જાણે કોઈ મોટા ઉત્સવમાં સામેલ થયો હોય તેમ આનંદમાં મસ્ત છે.

જે વાતને યાદ કરવા કરતાં મરવાનું બહેતર ગણાય તે વાતની યાદમાં તે બધું જ ભાન ભૂલી ગયો છે. તે તો પોતાના પક્ષનાં ગુણગાન ગાવાની શરૂઆત કરે છે, ને પોતાની સેના પાંડવોની સેના કરતાં કેટલી બધી પ્રબળ છે તેની કલ્પના છળી દ્રોણાચાર્યની સામે રજૂ કરવામાં આનંદ માને છે. જેનું અમંગલ નક્કી હોય તેની દશા કેવી થાય છે તેની કલ્પના આપણને દુર્યોધનના રેખાચિત્ર પરથી સારી પેઠે આવી શકે છે.

દુર્યોધનનો વિનાશ નજીક છે તેથી તેની દૃષ્ટિ પણ અંધ બની છે. તેનો વિવેક ફંધાઈ ગયો છે, ને તેની ધર્મની કલ્પના કટાઈ ગઈ છે. જો તેમ ના હોત તો યુદ્ધના મેદાનમાં ઊભેલા પોતાના જ બંધુ ને સ્વજનોને જોતાંવેત તેનું હૃદય ગમે તેટલું કઠોર હોત તોપણ પીગળી જાત. છેલ્લી ઘડીએ પણ તે પોતાની ભૂલ સમજી જાત ને તેને સુધારવાનો પ્રયાસ કરત. પશ્ચાત્તાપમાં ડૂબી જઈને પવિત્ર બનીને તે પાંડવોને ભેટી પડત, તેમને તેમનો ન્યાયી હિસ્સો આપત ને પોતે તથા પોતાના બધા જ સ્નેહી સુખી થાય તે માટેનું નમ્ર નિમિત્ત બની રહેત. પણ દુર્યોધનને યુદ્ધની ભયંકરતાની ને વિનાશકતાની કલ્પના ના આવી. શ્રીકૃષ્ણે કરેલો પ્રયાસ વ્યર્થ ગયો. પરિણામે કર્ણ, દ્રોણાચાર્ય, ભીષ્મપિતામહ જેવા મહાન યોદ્ધાઓ સહિત સમગ્ર કુરુવંશનો વિનાશ નોતર્યો.

હવે પાંડવસેના તરફ દૃષ્ટિપાત કરીએ. કૌરવો ને પાંડવની સેના ભયંકર યુદ્ધ માટે તૈયાર થઈને એકમેકની સામે ઊભી રહી

છે. અર્જુન કૌરવપક્ષના યોદ્ધાઓને જોવા માંડ્યો, તો તેમાં તેને કાકા, મામા, ભાઈ ગુરુ ને એવા એવા સ્નેહી કે સ્વજનો જ દેખાયા. આ જોઈને તેને અજબ લાગણી થવા માંડી. તેને થયું કે મારી સામે લડનારા તો મારા સ્વજનો જ છે. એક ક્ષુદ્ર રાજ્યની સંસારના સુખની પ્રાપ્તિ માટે અમે એકમેકનાં ગળાં કાપવા તૈયાર થયા છીએ એના કરતાં તો બધું છોડીને ભિક્ષુક બની જવું બહેતર છે. આવા વિચારોની અસર તેના શરીર પર પણ થવા માંડી. તેનાં ગાત્રો ઢીલાં થવા માંડ્યાં. શરીરે પરસેવો વળવા માંડ્યો. શોક ને ચિંતાને લીધે ફંવાડાં ઊભાં થઈ ગયાં, ગાંડીવ પણ તેના હાથમાંથી સરકી જવા માંડ્યું. તેના પગ ઢીલા થઈ ગયા ને અંતરનો ઉત્સાહ ઢીલો પડી ગયો. મન ભમવા માંડ્યું ને ત્વચામાં દાહ થવા માંડ્યો. આ બધાં લક્ષણો તેને ખૂબ જ અમંગલ કરનારાં લાગ્યાં.

અહીં આપણે અર્જુન ને દુર્યોધનનાં પાત્રો વચ્ચેના વિરોધી વલણ તરફ જ દૃષ્ટિ ફેરવીશું. દુર્યોધને પણ અર્જુનની જેમ બંને પક્ષના યોદ્ધાઓને જોયા છે, પણ તેના દિલના ભાવ અર્જુનના ભાવથી જુદા છે. તેને તો પોતાની બલવાન સેનાને જોઈને આનંદ થયો છે, તેના પગ ઢીલા નથી પડી ગયા, પરંતુ વધારે પાણીદાર બન્યા છે. અહંકાર ને વેરભાવનાનો તેને પાનો ચઢ્યો છે. તેણે તો બધાં જ ચિહ્નો પોતાની તરફેણમાં ને મંગલ જોયાં છે. તેના હાથનાં હથિયાર જરા પણ ઢીલાં નથી પડ્યાં. ઊલટું, તે મજબૂત બન્યાં છે.

કૌરવ ને તેમના નેતા દુર્યોધનનો વિચાર લડવાનો ને ગમે તે ઉપાયે પાંડવોને નિર્મૂળ કરવાનો જ છે. અર્જુન જેમને કાકા,

મામા ને ગુરુ કહે છે તેઓ પણ વિવેકને દેશવટો આપીને લડવા માટે તૈયાર થયા છે.

અર્જુને પોતાના ભાવ પોતાના દિલમાં જ રહેવા ન દેતાં પોતાનો બધો જ કેસ શ્રીકૃષ્ણની આગળ રજૂ કર્યો. કેમકે તે તેના સારથિ હતા. યુદ્ધના રથના જ નહિ જીવનના રથના પણ સારથિ હતા. અર્જુને પોતાનાથી થાય એટલી દલીલો કરી. તેનો કહેવાનો મુખ્ય સૂર એ જ હતો કે સ્વજનોની સાથે યુદ્ધ કરવું ઉચિત નથી. એવા યુદ્ધથી પાપ લાગે છે, તેવા યુદ્ધથી સર્વ પ્રકારે નાશ થાય છે, માટે મારે તો યુદ્ધ નથી કરવું. રાજ્યને માટે લડવાની પોતાની ઈચ્છા નથી. એના કરતાં તો સંન્યાસી થવાનું હું વધારે પસંદ કરીશ તેમ અર્જુન ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને સ્પષ્ટ કહે છે. લડવાથી મારું કાંઈ જ કલ્યાણ નહિ થાય એના કરતાં તો કૌરવો મને નિઃશસ્ત્રને રણમાં મારી નાંખે તો તેથી મારું મંગલ થશે. ને એ બધી જ જુદી જુદી દલીલોને અંતે શોકમાં ડૂબી જઈ અર્જુને ધનુષ્યબાણ મૂકી દીધાં ને રથમાં બેસી ગયો.

એક બાજુ દુર્યોધન પોતાનું વિરાટ સૈન્ય જોઈ અભિમાનથી ફૂલ્યો સમાતો નથી અને પાંડવોનો સર્વનાશ કરી નાંખવાનાં સ્વપ્નાં સેવી રહ્યો છે, જ્યારે બીજી બાજુ અર્જુન છે જે પોતાના કાકા, મામા, ગુરુ તથા અન્ય સગાં-સંબંધીની સાથે યુદ્ધ કરવું પડશે તે વિચાર માત્રથી ગ્લાનિ અનુભવે છે અને એક ક્ષુદ્ર રાજ્યને માટે આવો વિનાશ સર્જવા કરતાં પોતે ભિક્ષુક બનવાનું પસંદ કરે છે. કૌરવો મને નિઃશસ્ત્રને મારી નાંખે તો તેથી પણ મારું મંગલ થશે એવો ભાવ તેને હૃદયમાં થઈ આવે છે જે પોતે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને કહી સંભળાવે છે.

પૂ. મા શ્રી સર્વેશ્વરીના સાંનિધ્યમાં

એક સાધક

[નોંધ:—આજથી લગભગ નવ વર્ષ પહેલાં અંબાજીના સ્વર્ગા-રોહણ વિશ્રામગૃહના બાંધકામ પહેલાં, પ. પૂ. મા શ્રી સર્વેશ્વરીએ એ સ્થાનને જપ, તપ, સ્વાધ્યાય, શિવમહિમ્ન અને વિષ્ણુસહસ્ર-નામના પાઠો તેમ જ પ્રભુની અનેક સ્તુતિઓના ગાન વડે પવિત્ર બનાવેલ. તે સ્થાન ઉપર પ. પૂ. માએ વળી માત્ર પાંચ જ દિવસ-માં રામચરિત માનસનું પારાયણ પણ કરેલ. તેમાં જોડાનાર સાધકોએ પણ વ્રત અને નિયમોનું પાલન સ્વેચ્છાપૂર્વક કરેલ. તેમાંના એક સાધકે પૂ. માની તે વખતની આધ્યાત્મિક અનુ-ભૂતિઓ પણ સરસ રીતે વર્ણવી છે. તે પૂ. માની આધ્યાત્મિક ઉચ્ચતા કેટલી બધી હતી, તેનો ખ્યાલ પણ આપે છે તેથી તેના આ લેખને મોડે મોડે પણ અમે અત્રે વાંચકોને ઉપયોગી હોવાથી મૂક્યો છે.

આ લેખના લેખકે પોતાનું નામ પ્રારંભમાં કે પછી—ક્યાંય મૂક્યું નથી, એટલે કેવળ અનુમાનથી તે મૂકવું ઉચિત ન લાગતાં એક સાધક એટલું જ મૂક્યું છે. તો તેના જે લેખક હોય તે ક્ષમા કરે. —તંત્રી]

પૂ. મા શ્રી સર્વેશ્વરીના છેલ્લાં પંદરેક વર્ષના જીવન વિષે જાણવાનો પ્રયત્ન કરીએ તો જણાય કે તે વ્રતો અને નિયમોથી જ રંગાયેલું છે—ભરેલું છે. તેમના જીવનના દરેક પાસાનો વિચાર,

તેમના જીવનમાં વણાઈ ગયેલી આધ્યાત્મિકતાનું દર્શન કરાવી જાય. તેઓ ક્યારેક જપના અનુષ્ઠાન કરતાં હોય તો ક્યારેક ઉપવાસના નિયમો હોય, તો વળી કોઈકવાર સાત કે પંદર દિવસ સાંસારિક જગતથી ભિન્ન થઈ પૂ. શ્રી મોટાના હરિ ઐં આશ્રમના મૌનમંદિરમાં પોતાના પ્રાણપ્યારા પ્રભુને રિજવવા બેઠાં હોય! તેઓ પૂ. શ્રી સાથે કાયમ માટે રહેવા આવ્યાં ત્યાર પછી પણ તેમની આ પ્રવૃત્તિ ચાલુ જ રહી. તેઓ વર્ષોથી પિતૃગૃહેથી મળેલ સંસ્કારો પ્રમાણે રામચરિત માનસનું પારાયણ પણ કરતાં. પહેલાં તેઓ શ્રી ગોસ્વામી તુલસીદાસજી મહારાજનું લખેલ અવધ-ભાષાના રામાયણનું પારાયણ કરતાં. (તેમના કંઠે ગવાતી ચોપાઈ-ઓ સાંભળવી એ એક અદ્ભુત લક્ષણ છે. પૂ. શ્રીને પણ તે ખૂબ ગમતી.) હવે તેઓ પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીએ ગુજરાતી કાવ્ય-કવિતામાં અનુવાદિત કરેલ રામચરિતમાનસનું પારાયણ કરે છે.

પૂ. માની પ્રેરણાથી અને અમદાવાદના શ્રી રંજનબેનની ઈચ્છાથી અંબાજીમાં તા. ૨૨ જાન્યુઆરીથી ૨૬ જાન્યુઆરી સુધી પાંચ દિવસમાં પૂ. શ્રીએ પદ્યાનુવાદિત કરેલ રામચરિતમાનસના પારાયણનો કાર્યક્રમ રાખવામાં આવેલો. વડોદરાના શ્રી કુંદનબેન ગાંધી શ્રી મંજુલાબેન ભાવસાર, શ્રી મંજુલાબેન અમીન અને મોરબીના મોહનભાઈ અને એમનાં પત્ની પણ સામેલ થયેલાં. વળી મોરબીના યુવાન સાધક અને નિષ્ઠાવાન મુક સાધક-સેવક શ્રી પ્રભુભાઈ હળવદિયા પણ પારાયણમાં થોડો સમય ભાગ લેતા અને બાકીનો સમય વિશ્રામગૃહના બાંધકામ પર દેખરેખ રાખતા. પ. પૂ. માતાજી જ્યોતિર્મયીના સ્મરણાર્થે અંબાજીમાં બંધાઈ રહેલ વિશ્રામગૃહ ‘સ્વર્ગારોહણ’ના સ્થાન પર જ પારાયણનું આયોજન થયેલું. વિશ્રામગૃહની તે ભૂમિ પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીનાં સ્થૂળ

ચરણક્રમખોના સ્પર્શથી પાવન થયેલી છે. સાત પવિત્ર નદીઓના જલસિંચન; સરળગીતા, શિવમહિમ્ન, વિષ્ણુસહસ્રનામ અને હવે રામચરિતમાનસનું પારાયણ; અનેક જપના અનુષ્ઠાન અને ઘણી સત્સંગની બેઠકોથી તે સ્થાન પવિત્ર થયેલું છે. વળી તેના બાંધકામમાં પણ પૂ. મા અને અન્ય સાધકોએ; પાયામાં પથ્થરો નાંખવા, ચણતર માટે ઈંટો લાવવી, બાંધકામ પર પાણી છાંટવું, જેવી પ્રવૃત્તિઓમાં લીધેલા ભાગથી સ્થાનની પવિત્રતા અનેકગણી વધી ગઈ છે. અને તે સાચા અર્થમાં સ્વર્ગારોહણ માટેનું દ્વાર બની રહ્યું છે! તૈયાર થશે ત્યારે એ સ્થૂળ ગેસ્ટ હાઉસ નહીં પણ ચૈતન્યથી ભરપૂર આશ્રમ કે મંદિર બની રહેશે.

પારાયણની સાથોસાથ શરીરને તપાવવાના કે શુદ્ધ કરવાના નિયમો પણ ભાગ લેનાર સાધકોએ રાખેલા. કોઈક બે ટંક એક ગ્લાસ દાઝ, ફક્ત દૂધ-ફળ તો વળી કોઈકે એક ટંક ભોજન લઈને રહેવાના નિયમો રાખેલા. ગુજરાતીમાં અનુવાદ કરેલ દળદાર ગ્રંથનું પારાયણ પાંચ દિવસમાં કરવા માટે રોજનું છથી આઠ કલાક સુધી ગાન કરવા બેસવું પડતું.

તે દિવસોમાં કાર્યક્રમની શરૂઆત સવારે ૬-૩૦ થી થતી. પૂ. મા અને સાધકો સવારે ૬-૩૦ વાગ્યે ચાલીને વિશ્રામગૃહ જવા નીકળતા. ત્યાં પહોંચી પૂ. મા, પૂ. શ્રી, શ્રી રામ ભગવાન તથા શ્રી હનુમાનજીનાં સ્વરૂપો મુકે તે સ્થાનને પુષ્પોથી સુંદર રીતે શણગારતા અને ત્યાર બાદ લગભગ ૧૫ મિનિટની ભાવવાહી પ્રાર્થના સાથે રામાયણના પારાયણનો પ્રારંભ કરતાં સવારનું પારાયણ બપોરે ૧૨-૩૦ સુધી, ક્યારેક તો તે દોઢ વાગ્યા સુધી સતત ચાલતું. તે દરમિયાન પાણી કોઈ લેતાં નહીં અને તેમના સ્થાન પરથી પણ ઊઠતાં નહિ. એક બે દિવસ શરૂઆતમાં પૂ.

માએ પૂ. શ્રીની પ્રસાદીરૂપે સાકરનો પ્રસાદ સાધકોને આપેલો. ભાગ લેનારામાંથી એક સાધક સાયટીકાના દર્દી તો બીજા કરોડરજ્જુના દર્દી હતા તેઓ સામાન્ય રીતે એક-બે કલાક પણ એક આસન પર આધાર વગર સામાન્ય રીતે બેસી ન શકતા અને બાકીના સાધકો માટે પણ આ અનુભવ નવો જ હતો. છતાં સૌ પૂ. શ્રી અને પૂ. માની અનંતકૃપાથી સતત છથી સાત કલાક સુધી એક આસન પર, રોજ પાંચ દિવસ સુધી પોતાના ઉપવાસના કડક નિયમો સાથે બેસી શકેલા અને રામાયણનો પાઠ ગાઈ શકેલા તે સૌને માટે એક મોટું આશ્ચર્ય હતું! અને પૂ. માના તો છેલ્લા ૩૧૪ દિવસથી સતત ઉપવાસ ચાલતા જ હતા, તે કેમ ભુલાય? પૂછતાં જણાયું કે પૂ. માએ સાધકોને બેસવા માટેનાં આસનો પૂ. શ્રીની છબી પાસે બે દિવસ સુધી મૂકી રાખેલાં જેથી એ પ્રસાદીનાં આસનને લીધે જ સૌ આસનને સિદ્ધ કરી સતત છ-સાત કલાક સુધી બેસી શકેલાં. એટલું જ નહિ પણ રોજના નિયમ મુજબ સાંજના ધૂન-ભજન, પ્રાર્થના, પુસ્તકનું વાંચન વગેરે સત્સંગ તો ચાલુ જ રહેતો. ક્યારેક સૌ સાંજે દોઢ-બે માઈલ ચાલીને ફરી વિશ્રામગૃહ પર કે કેલાસ ટેકરી પર જતાં અને ત્યાં સત્સંગ ચાલતો.

વાચકો માટે એ રસપ્રદ થઈ પડશે કે પૂ. મા પારાયણ માટે જતાં ત્યારે સાથે પૂ. શ્રીનું સ્વરૂપ સાથે લઈને જતાં, તે સામાન્ય સાધકો માટે કદાચ કાગળની છબી હતી, પણ પૂ. મા માટે તો એ પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીનું સાક્ષાત-ચિન્મય સ્વરૂપ હતું. તે સ્વરૂપ હાથમાં લોય તો પગમાં ચંપલ કેવી રીતે પહેરી શકાય? તેથી પૂ. મા કાયમ ઉઘાડા પગે જ જતાં, પછી ભલેને સવારની કડકડતી ઠંડી લોય કે પછી બપોરનો ધખતો તાપ લોય. પૂ. મા જ્યારે પૂ. શ્રી

પાસે રહેવા આવ્યા ત્યારે ટીકાકારોને પૂ. શ્રી કહેતા કે પૂ. મા એ મારી હિમાલયની કઠોર તપશ્ચર્યા, પ્રાર્થના અને સાધનાનું ફળ છે. હું જગતની એકમાત્ર ચિન્મય શક્તિ-મા ભગવતીની સાધના કરતો તે જ મા ભગવતી પોતે મા સર્વેશ્વરીનું રૂપ ધારણ કરી મારી સાથે રહેવા આવ્યાં છે. એમને માટે અમે લોહીનું પાણી કર્યું છે. બીજાને એની શી કિંમત લોય! તેવી જ રીતે પૂ. મા પણ પૂ. શ્રીની એટલી જ કાળજી રાખે છે. સામાન્ય જનસમાજ માટે ભલે પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજી જતા રહ્યા છે કે સ્વર્ગવાસી થયા છે. પરંતુ પૂ. મા કહે છે, તેઓ ક્યાંય ગયા નથી, અહીં જ છે. મારું જીવન એનો પુરાવો છે. જે પોકારે છે, પ્રાર્થે છે, તેવા આર્તભક્ત માટે ભગવાન હાજર છે. જેના દિલના દરવાજા ખુલ્યા છે, હૃદયનાં આસન પવિત્ર છે તેના હૃદયમાં પૂ. શ્રી લજ્જ છે જ. પૂ. માએ એકવાર પૂ. શ્રીને પૂછેલું કે પ્રભુ તમે ખરેખર કોના? પૂ. માને એમ કે તેઓ કહેશે કે હું માતાજી જ્યોતિર્મયીનો કે મા સર્વેશ્વરીનો કે અમુક ખાસ સગા કે ઓળખીતાઓનો. પણ પૂ. શ્રીએ પ્રત્યુત્તર વાળેલો કે હું મારા ભક્તોનો છું. મારી સેવા કરે, ભક્તિ કરે, મારું ધ્યાન રાખે તેવા ભક્તોનો છું. તેનો જ લોવો જોઈએ. સંતો માટે તે જ આદર્શ ગણાય. સંતો કોઈની માલિકીના કે કોઈના બંધાયેલા નથી હોતા. સંતો પ્રભુના જ બંધાયેલા લોય છે. ‘સબમેં હૈ ઔર સબમેં નાહી, પુરણરૂપ એકલા’ બધાંના છતાં કોઈના નહીં.

પારાયણની પૂર્ણાહુતિના દિવસોમાં જ્યારે મારે પૂ. માના દર્શને જવાનું બન્યું ત્યારે એક દિવસે પૂ. માએ કહ્યું : “પૂ. શ્રીની આ છબી ખૂબ જ ચિન્મય છે, જ્યારે પણ હું તેના તરફ જોઉં છું તો પૂ. શ્રી એકદમ જીવંત-ચિન્મય લાગે છે, અને જાણે કે ઊઠીને મારી પાસે આવતાં લોય એવું ખુલ્લી આંખે દેખાય છે. શ્રી રામ

ભગવાનના ક્ષેટાનો થોડો ભાગ પણ ચિન્મય છે. અરે! આ ચાદરની ડિઝાઇન પણ ચિન્મય લાગે છે. રામાયણનું પારાયણ કરતી વખતે પુસ્તકના દરેક પાન પર રોજ પ્રકાશનાં દર્શન થાય છે. સાંજે મારી અંગત પ્રાર્થના કરવા બેસું ત્યારે નિયમિત રાતે નવ પછી આ રૂમમાં પ્રભુના પ્રકાશ સ્વરૂપનું દર્શન થાય છે. આપણે કદાચ તે સમય ભૂલી જઈએ અને કોઈ કાર્યમાં વ્યસ્ત હોઈએ તો પણ નિયમિત એ જ સમયે પ્રકાશનાં દર્શન થાય છે. ઈશ્વરની દુનિયામાં અંધેર નથી. તે તો નિયમિત જ છે. અરે! એક દિવસ વિશ્રામગૃહના સ્થળે જ એક વૃક્ષ નીચે જપ કરવા એકલી બેઠી તો મારા આખા શરીરમાંથી દિવ્ય પ્રકાશના શેરડાઓ નીકળ્યા. અને મને ઘેરી વળ્યા. મારી ગાંડીઘેલી પ્રાર્થનાઓ અને નાનું સરખું શરીરનું તપ જોઈ પ્રભુને થયું હશે કે આ છોકરીને થોડા અનુભવ આપીએ.” ત્યારે મને લાગ્યું કે શાસ્ત્રોમાં ‘સાક્ષાત્કાર’ની ભૂમિકા નજીક પહોંચનાર વ્યક્તિને આ અવની પરની સઘળી જડ-ચેતન વસ્તુઓમાં ઈશ્વરની સનાતન ચેતનાનું દર્શન થાય છે. તેને બધું જ સજીવ લાગે છે, જીવંત લાગે છે. તે કદાચ કંઈક આવું જ હશે. સ્વામી રામદાસના જીવનમાં પણ એવું બનતું કે તેઓને રસ્તે ચાલતાં પથિકમાં તેમના આરાધ્ય શ્રી રામનાં દર્શન થતાં. આથી તેઓ રામ રામ રામ પોકારી તેની પાસે દોડી જતા અને ભેટી પડતા. તો ક્યારેક કોઈક વૃથાની અંદર તેમને ચિન્મયતાનાં-રામનાં દર્શન થતાં, અને તેને વળગી પડતા. શ્રી રામકૃષ્ણદેવને પણ પોતાના સાધનાકાળ દરમ્યાન દક્ષિણેશ્વરમાં મહાકાલી માતાને પ્રસાદ ધરાવવા જતા તો તેમને મા કાલીની તે મૂર્તિ એકદમ ચિન્મય લાગતી. તે પ્રતિમા જાણે કે બોલતી ન હોય તેવો ભાસ થતો. એટલું જ નહિ પણ મંદિરના

ગર્ભદ્વારની ભીંતો પણ જીવંત લાગતી! સર્વમાં માનું દર્શન થતું. ક્યારેક તેમના પોતાના શરીરમાં પણ તે જ પરમશક્તિનું દર્શન થતું ત્યારે તેઓ મહાકાલી માને ધરાવવા માટે લાવેલો પ્રસાદ ભાવાવસ્થામાં ભીંતો પર લગાવતાં, તો વળી ક્યારેક જાતે જ આરોગવા લાગતા. આ બધું વિચારતાં એમ લાગે છે કે પૂ. મા હવે સાધનાની ઉચ્ચોચ ભૂમિકામાં વિહાર કરી રહ્યાં છે અથવા તો તે મંજિલ બહુ દૂર નથી. મને શાસ્ત્રોનું બહુ જ્ઞાન નથી પણ મારી અલ્પબુદ્ધિથી આવું સમજું છું.

એક દિવસ ઉતારા પરથી વિશ્રામગૃહ જતાં રસ્તામાં ચાલતાં ચાલતાં પૂ. માને પૂછ્યું, “મા, ‘પ્રેરણા’ એટલે શું? તે કેવી રીતે મળે? તે શું સાચી હોય?” તરત જ તેમણે સ્વાનુભવના આધારે કહ્યું કે, “પ્રેરણા એટલે અંતઃસ્ફુરણ, આપોઆપ દૃઢ્યના ઊંડાણ-માંથી સ્ફુરે?” પ્રશ્નના પ્રત્યુત્તરમાં કહ્યું : “આપણે કંઈક મહાત્માજી જેવું થોડું છે? સંકલ્પ કરીએ અને જ્ઞાન મળે, પ્રેરણા મળે. આપણે તો મનમાં જે પ્રશ્ન હોય અથવા જેના વિશે માર્ગદર્શન મેળવવાનું હોય તેનો સંકલ્પ કરી ધ્યાનમાં બેસવું પડે. થોડા જ સમયમાં ધ્યાનમાં જ અંતઃસ્ફુરણથી આપણને માર્ગદર્શન મળે તો ક્યારેક દિવ્ય વાણી પણ સંભળાય. અને જોઈતી માહિતી મળે. ધ્યાનમાં આપણને ક્યારેક કોઈ સંતપુરુષનાં દર્શન થાય ત્યારે તે મહાપુરુષને આપણે એકેય વાર ન જોયા હોય છતાં તે સમયે આપણને પ્રેરણા થાય કે દર્શન આપનાર મહાપુરુષ આ છે. તે સાચું જ હોય. ધ્યાન પૂરું થયા પછી આપણને કદાચ તે નામ વિષે શંકા થાય પણ એ ખોટું છે. ધ્યાનાવસ્થામાં દર્શન વખતે જે પ્રેરણા મળી હોય તે સાચી જ હોય. મને એકવાર એક સંતપુરુષનું દર્શન થયું. તેમને મેં ક્યારેય જોયેલા નહિ. પણ તે

સમયે મને સ્ફૂરણ થઈ કે આ મહાપુરુષ તો આનંદસ્વામી છે. તે અનુભવ પૂર્ણ થયા પછી મને ખરેખર નવાઈ લાગી કે તે જ સંતપુરુષે મને દર્શન આપ્યાં હશે? આ બધું તો અનુભવે જ સમજાય.” મેં પૂછ્યું “પણ આ અનુભવ થવા માટે સમાધિ અવસ્થા સુધી પહોંચવું આવશ્યક છે ને?” તો કહે : “એવું કંઈ નહીં, શ્રી રામકૃષ્ણદેવ કહેતા કે ઘણાં ઝડને પહેલાં ફૂલ આવે અને પછી ફળ આવે તો કેટલાંક વૃક્ષ એવાં પણ હોય કે જેને પહેલાં ફળ આવે અને પછી ફૂલ આવે. આમ ઘણાં સાધકોને સમાધિ અવસ્થાનો અનુભવ થયા પછી દિવ્ય અનુભવો થાય, તો કેટલાંક વિરલ સાધકોને પહેલાં દર્શન થાય અને પછી આધ્યાત્મિક વિકાસ થતાં સમાધિ અવસ્થાએ પહોંચે. જેનું જેવું પૂર્વકર્મનું ભાથું ને ઈશ્વરની ઈચ્છા.”

“મને ઘણીવાર થતું કે આકાશવાણી કેવી રીતે થતી હશે અને સંભળાતી હશે? મેં મહાત્માજીને પૂછેલું પણ ખરું અને તેમણે એ અનુભવ પણ સમય આવતાં થશે એવા આશીર્વાદ આપ્યા હતા. તો પૂ. શ્રીના બ્રહ્મલીન થયા પછી બે-ત્રણ દિવસમાં જ આકાશવાણીનો એ દિવ્ય અનુભવ મળ્યો. તે આકાશવાણીનો સંદેશ સુચવતો હતો કે પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજી અહીં જ છે. ક્યાંય ગયા નથી. વળી એક દિવસ અમે કેલાસ ટેકરીનાં પગથિયાં ચઢી રહ્યાં હતાં ત્યારે મારા જમણા કાનમાં એકદમ સ્પષ્ટ અવાજ સંભળાયો ‘હરિ: ઝૈ, હરિ: ઝૈ...’ મારી પાછળ જ ચાલી રહેલા શ્રી નારાયણભાઈને પૂછ્યું તો તેમને એ દિવ્ય અવાજ સંભળાયો ન હતો. વળી, પાછળ આવતાં બીજાં બહેનોને પૂછતાં જણાવ્યું કે તેઓમાંથી પણ કોઈએ હરિ: ઝૈ ના નાદનો ઉચ્ચાર કર્યો ન હતો. પછી મને સમજાયું કે એ નાદ મા ભગવતીનો પોતાનો જ હતો.

અમે કેલાસ ટેકરી પર આવીએ છીએ તે તેમને ગમતું હશે અથવા તો તેમને સંતોષ થતો હશે. આવું અમારું આધ્યાત્મિક જીવન ચાલ્યા કરે છે.”

રાત્રે નિદ્રાના સમય અંગે પૂછતાં પૂ. માએ ખૂબ સહજભાવે જણાવ્યું કે તેઓ રાત્રે ખરેખર ઊંઘતાં જ નથી. તેમને ઊંઘ આવતી જ નથી. ક્યારેક આખા દિવસનો શ્રમ હોય તો થોડો આરામ કરી લે, પણ આડા પડીને સૂતાં નથી. ત્યારે મને યાદ આવ્યું કે પૂ. શ્રીએ પણ હિમાલયમાં વર્ષો સુધી તપશ્ચર્યા કરી તે દરમિયાન સાત વર્ષ નિદ્રાવિહીન પસાર કરેલા. આપણે પૂ. શ્રીને તો સાધના કરતાં જોયા નથી પણ પૂ. માની સાધનાને ક્યારેક ક્યારેક નિહાળવાનું સદ્ભાગ્ય મળે છે. આપણી સાધનાની ભૂમિકા એટલી નથી કે પૂ. માની તપશ્ચર્યાને સંપૂર્ણપણે સમજી શકીએ.

આજના વૈજ્ઞાનિક યુગમાં પ્રયોગ અને સાબિતી વગર કશુંય ન માનનારા અમારા જેવા બુદ્ધિવાદીઓને પૂ. માનું જીવન અને સાધના સહેલાઈથી મગજમાં ન ઊતરે એ સ્વાભાવિક છે. અન્નનો એક પણ દાણો લીધા વગર ક્યારેક દિવસો સુધી પાણી વગર તો ક્યારેક વળી ફક્ત દિવસમાં એકાદ ગ્લાસ સાદા કે લીંબુના પાણી અને કોઈકવાર દિવસમાં એકાદ કપ દૂધ કે છાશ કે ફળના ચાર-પાંચ કકડા લઈને થતા ઉપવાસો અને તે પણ રોજનો નિત્યક્રમ સાધના, સત્સં કે અન્ય વિશેષ કાર્યક્રમો સામાન્ય માણસ કરતાં વિશેષ સ્ફુર્તિથી થાક્યા વગર લગભગ એક વર્ષ જેટલો સમય પસાર કરવો એ એક મિરેકલ કે ચમત્કાર જ ગણાય.

રામાયણનું પારાયણ વિશ્રામગૃહના સ્થળ પર ખુલ્લામાં જ થતું. સવારે તો તડકો ઠંડીને લીધે સારો લાગતો પણ દિવસ

વધતાં તે તાપ અકારો થઈ પડતો. છતાં સૌને પૂ. શ્રીની કૃપાથી તે પણ ફાવી જતું, બપોરનો આરામનો સમય પૂ. મા ત્યાં જ જપ-ધ્યાનમાં પસાર કરતાં, ત્યાં શાંતિથી બેસવાની છાંયડાવાળી કોઈ જગ્યા ન હતી. આથી પૂ. માને વિચાર આવ્યો કે અહીં એક કુટિયા બનાવીએ તો? પૂ. માને વિચાર આવ્યો, ને અમારા જેવા બે-ચાર જુવાનિયાઓએ વધાવી લીધો. ૨૦ મી જાન્યુઆરીને રવિવારના દિવસે સૌ મંડી પડ્યા. એક જગ્યા પસંદ કરી. તેને સાફ કરી, એક જણ ચાર સ્થંભ માટે ખાડા ખોદવા લાગ્યો, તો વળી બીજો તેમાં વાંસ શોધી લાવી ઊભા કરવા માંડ્યો. તો વળી બીજું કોઈક સુતળી કે કાથી શોધીને છાપરાના વાંસ બાંધવા લાગ્યા. કુટિયાની ચારે બાજુને થોડા થોડા પથ્થરની દીવાલ કરવાનો વિચાર આવ્યો. તો અમારી વાનરસેનાના સૌ સભ્યો આસપાસ પડેલા નાનામોટા પથ્થરો ઉપાડી લાવ્યા. પૂ. મા પણ તેના અધ્યક્ષ કે સેનાપતિની જેમ તેઓ પણ પથ્થર ઊંચકીને લાવતા અને કાચમ કડિયાઓને ઓર્ડર કરનાર સિવિલ એન્જિનિયર જાતે જ કડિયા બનીને પથ્થરોને સરખા ગોઠવીને દીવાલ બનાવવા લાગ્યા. ‘ધર્મના કામમાં બાદશાહ, ગુલામ.’ વળી કેટલીક બેનો આસપાસ પથરાયેલા નાના નાના આરસના પથ્થરો ભેગા કરવા લાગ્યાં જેથી કુટિયાને શણગારી શકાય. પાસે આવેલા એક વૃક્ષની ડાળીઓ તોડીને કુટિયાને તડકાથી રક્ષણ આપવામાં આવ્યું. એકને વળી સમસિંધુના જળના સિંચનનો વિચાર આવ્યો. તેણે હાથમાં પાણી લઈ કુટિયા ફરતે ફરવા માંડ્યું. પૂ. માને તે વિચાર ગમ્યો. પૂ. માએ શ્લોક બોલવા ચાલુ કર્યો. ને સમસિંધુના જળનું સિંચન થઈ ગયું. જગ્યા પવિત્ર થઈ ગઈ! વળી પૂ. શ્રીનું સ્થાન ત્યાં કરવાનો વિચાર પૂ. માને આવ્યો એટલે તેને માટે એક

મોટા સરસ પથ્થરની શોધખોળ ચાલુ થઈ. વખત પસાર થવા લાગ્યો, પણ કોઈ યોગ્ય લાગ્યો નહીં. આથી પૂ. માએ દૂરથી બેઠા બેઠા બતાવ્યો કે પેલો પથ્થર લઈ આવો. અમને લાગ્યું કે કદાચ તે પણ યોગ્ય નથી, તો પૂ. મા પાછળથી બોલતાં જણાવેલાં કે “મહાત્માજી અહીંથી બેઠા બેઠા બતાવે છે કે પેલો પથ્થર જ મારે માટે યોગ્ય છે તો આ લોકોને વિશ્વાસ નથી આવતો.” આ બધા કાર્યક્રમ દરમિયાન પૂ. મા હંમેશા કંઈક ને કંઈક રમૂજ વાતો કરીને દરેકને હસાવતાં, આથી કામ કરવાની પણ મઝા પડતી.

પાછળથી પૂ. શ્રીના આસનને આરસના ટુકડાથી ચણી લેવામાં આવ્યું. બાજુમાં જ પૂ. માને બેસવા માટેનું પણ સ્થાન કરવામાં આવ્યું. વળી ઉજ્જડ જેવા વિસ્તારમાં આ જગ્યા કોઈ અપવિત્ર ન કરે તેથી કુટિયા ઉપર જય જય યોગેશ્વર ભગવાનવાળી ધજાથી શણગારવામાં આવી જેથી મંદિર કે દેરી જેવું લાગે અને તેનો દુરુપયોગ ન થાય. થોડા દિવસમાં તો છાંયો કરેલાં પાન ખરી પડ્યાં ને તડકો લાગે તેવું પાછું થઈ ગયું! તે દિવસોમાં સવારે પૂ. મા સાથે સૌ સાધક ભાઈ-બેનો કેલાસ ટેકરી ગયેલા. સાધકોમાં સરકારી અધિકારી, બેંકના કર્મચારી, મોટા વેપારીના પુત્ર અને એન્જિનિયર પણ હતા. સૌએ પોતાનાથી ઉપાડાય એટલા, ખેતરોમાંથી ખજૂરીનાં પાન માથે ઊંચક્યાં અને ચાલવા લાગ્યા કુટિયા તરફ. ખેતરોમાં થઈને લગભગ બે-ત્રણ માઈલ જેટલા અંતરે તે ભાર ઊંચકીને સૌ કુટિયા પર આવ્યાં. કોઈને તે કાર્ય કરવામાં નાનમ ન લાગી કારણ કે પૂ. માએ જ તેની શરૂઆત કરી થોડો ભાર પોતાને માથે પણ રાખેલો. કુટિયા તે પાનથી આચ્છાદિત થઈ ગઈ! ત્યારબાદ કુટિયાના આંગણાને અને એક તરફની દીવાલને લીંપીને સ્વચ્છ કરવામાં આવી. કુટિયામાં

પૂ. શ્રીનો સુંદર ફોટો અને બીજા નાના નાના ફોટાઓ પણ સુંદર લીંચકો બનાવી મૂકવામાં આવ્યા. વળી કુટિયાનું નામ પણ ‘સ્વર્ગારોહણ’ આપવામાં આવ્યું, તે નામ અને ‘ૐ’ ને રેશમી કપડા પર લખી, તૈયાર કરી કુટિયા પર લગાડવામાં આવ્યું. હવે પૂ. મા દિવસનો મોટો ભાગ ત્યાં જ પસાર કરે છે. કહે ‘આ સ્થાન ખૂબ જ પવિત્ર અને દિવ્ય છે. મને અહીં ખૂબ ગમે છે.’ અંબાજી જતાં સૌ સાધકો માટે આ કુટિયા પણ એક ચિન્મય મંદિર સમી દર્શનીય થઈ ગઈ!

એક દિવસ રસ્તે ચાલતાં મોરબીના શ્રી ભોજાણી સાહેબને પગે કાંટો વાગ્યો. રાત્રે ઉતારા પર જઈ પ્રયત્ન કરી જોયો પણ નીકળ્યો નહીં. એટલામાં જ પૂ. માએ તેમને બોલાવ્યા. તેમણે જાતે બનાવેલ લીંબુનું સરબત મને અને શ્રી ભોજાણીને આપ્યું. પછી કાંટાની વાત નીકળી. હું પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો, કાંટો કાઢવા પણ તેને ય જાણે કે ઘર જેવું થઈ ગયું હોય એવું લાગ્યું. પૂ. મા કહે લાવો કાઢી આપું તો તુરત જ શ્રી ભોજાણીએ પૂ. માને ના પાડી. પૂ. મા કહે અમે તો આ સ્થૂળ કાંટા નથી કાઢતા અમે તો મનના કાંટા, કામ-ક્રોધ-વાસનાના કાંટા કાઢીએ અને શ્રદ્ધા-ભક્તિના કાંટા ભરાવીએ. વળી કુટિયા પર છાણ લીંપતાં વિદ્યા-નગરના શ્રી મહાલતાબેનની સાડી પર છાણ લાગ્યું, ડાઘો પડ્યો. તો પૂ. મા કહે કપડાં પર ડાઘો પડ્યો છે ને; જિંદગી પર તો ડાઘો નથી પડ્યો ને? આવો વાત વાતમાં સત્સંગ થયા જ કરતો હોય. ત્યારે આપણને અચૂક પૂ. શ્રી યોગેશ્વરજીનું સ્મરણ થઈ આવે.

વળી એક દિવસ પૂ. મા અંબાજીના બજારમાં કોઈક વસ્તુ ખરીદવા શ્રી કુંદનબેન, મંજુલાબેન વગેરે ભક્તો સાથે નીકળેલાં.

દુકાનમાંથી કામ પત્યું એટલે બહાર ઊભેલાં તે બેનોને તેમણે ‘એય છોકરાઓ!’ કરીને સંબોધ્યા. એ સાંભળી દુકાનદાર તો જોતો જ રહી ગયો કે આ બેનને શું થયું છે. તેમનાથી ઉંમરમાં મોટા છે, સમોવડિયાં છે તેવાઓને ‘છોકરાંઓ’ કહીને બોલાવે છે? તેને પૂ. માની ઓળખાણ ન હતી એટલે તે આવું વિચારે તે સ્વાભાવિક છે.

આ દિવસો દરમ્યાન પૂ. માના ઉપવાસો ચાલુ જ હતા. નવા નવા સાધકભક્તો આવે ત્યારે તે સૌને લઈને કેલાસ ટેકરી, વિશ્રામગૃહ વગેરે સ્થળો બતાવી પરિચિત કરવાનું તેમને ખૂબ ગમતું. જાણે કે પોતાના સ્થાનમાં આવેલ અતિથિઓનું તેઓ સ્વાગત આ રીતે કરતાં ન હોય! ક્યારેક આમ કરવામાં લગભગ છ-સાત કી. મી. ચાલવાનું થઈ જતું, ત્યારે અમારા જેવા જુવાનિયાઓ પણ થાકની ફરિયાદ કરતા, પણ પૂ. મા, હવામાં જાણે કે ઊડીને નહીં આવ્યાં હોય? આટલા બધા ઉપવાસ સાથે આટલું બધું તેઓ કેવી રીતે ચાલતા હશે, તે મગજમાં ઊતરતું નહીં. તેમના જીવનના આવા દરેક પ્રસંગે અમારી તાર્કિક બુદ્ધિ હારી જતી અને શ્રદ્ધાના છોડને નવી કૂંપળો ફૂટતી.

મને ક્યારેક એવો પણ વિચાર આવતો કે આમ રોજ ભક્તો સાથે આમ તેમ ફરવામાં સમય બગાડવા કરતાં પૂ. મા જો સતત ધનિષ્ઠ સાધના એકાંતમાં કરતાં હોય તો તેમનું ધ્યેય વહેલું પૂરું થાય. કાયાવરોહમની યાત્રા દરમ્યાન તેમણે કહ્યું હતું કે ‘જો એકાંતમાં શાંતિથી ફક્ત ત્રણ જ મહિના હું સાધના કરું તો ભગવાનને આવવું જ પડે.’ તેમનો ઉત્કટ પ્રેમ, નખશિખ પવિત્રતા અને પ્રભુને પામવાની ઝંખના જોઈ તેમનું આ વિધાન

ખોટું ન લાગે. પણ મને લાગે છે કે આ રીતે ભક્તોને આધ્યાત્મિક લાભ પહોંચાડવા તેમને પ્રગતિને પંથે ચઢાવવા તેમની સાધનાને પોતાની ઇચ્છાથી જ લંબાવી રહ્યાં છે.

આ અવનીના આપણે પામર જીવો પ્રભુને પામવાના સાધના-પંથને આ તકનો લાભ લઈ ટૂંકાવી શકીશું નહીં તો જીવનની મોટી તકને ગુમાવીશું. હરિ: ૐ

શ્રી યોગેશ્વર કૃપા

સંદીપ વેર્ડીંગ વર્ક્સ

ગ્રીલ, દરવાજા, તેમજ મેઈન ગેટના સ્પેશિયાલીસ્ટ

તેમજ

દરેક જાતનું રીપેરીંગ કામ કરનાર.

મોટી બંગલા, ઉમરા જકાત નાકા પાસે, સુરત-૩૮૫૦૦૭

સ્વાધ્યાય

કમલ સુથાર

સ્વાધ્યાય એટલે શું?

સ્વસ્થ સ્વસ્મિન અધ્યાયઃ અધ્યયનં સ્વાધ્યાયઃ ॥

સંત પુરુષોનાં વચનોનું સ્મરણ, શ્રવણ, વાચન, પુનઃસ્મરણ અને ઉપદેશ કરવો તેને સ્વાધ્યાય કહે છે. આ પ્રમાણે જ્ઞાનાર્જનની ભાવનાથી પ્રેરિત થઈ, સત્સંગના યોગમાં રહી, સત્યાશ્રના વાચન વિચારમાં રહી પ્રમાદરહિતપણે વર્તવું તે સ્વાધ્યાય છે. જ્ઞાન ભાવનાડાલસ્ય ત્યાગઃ સ્વાધ્યાયઃ ॥

જ્ઞાનાર્જનમાં આળસનો ત્યાગ કરવો તે સ્વાધ્યાય છે. સ્વાધ્યાય એક પ્રકારનું તપ છે.

સાધકનું લક્ષ્ય આત્મસાક્ષાત્કાર કરવાનું છે, આ લક્ષ્યની પ્રાપ્તિ વિવેકથી, આત્મજ્ઞાનથી, આત્મસમાધિથી પ્રાપ્ત થાય છે. સ્વાધ્યાયથી પરમ વિવેકની પ્રાપ્તિ થાય છે. હેય-ઉપાદેયના જ્ઞાનથી વિવેક જાગે છે. અને આ માટે સ્વાધ્યાય જરૂરી છે. કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર આદિ વિકારી ભાવોથી ક્લેશ અને ખિન્નતા પ્રાપ્ત થાય છે. ચિત્ત ડહોળાય છે. દુર્જનોના સંગથી પણ ચિત્ત મલિન થાય છે. તેથી આ હેય છે અર્થોત્ત્વ ત્યાગ્ય છે. આ બાબતનું જ્ઞાન સાધકને સ્વાધ્યાયથી થાય છે.

આપણું ચિત્ત સર્વપ્રકારોના વિકારોથી સર્વથા રહિત થાય તે ઉપાદેય છે. એટલે કે ચિત્તની સર્વપ્રકારે વિશુદ્ધિ થવી અને તેના જ્ઞાન, આનંદ આદિ ગુણોનો પ્રાદુર્ભાવ થવો, તેમના સંવેદનમાં અનુભવ થવો તે જ સાધકનું ધ્યેય છે. આમ ચિત્તશુદ્ધિ તે ઉપાદેય છે. આ બાબતનું જ્ઞાન સાધકને સ્વાધ્યાયથી થાય છે.

પરમ શાન્તિ, અને પરમ આનંદની પ્રાપ્તિ માટે કર્મક્ષય જરૂરી છે. અને આ માટે મહાપુરુષોનો સત્સંગ લાભકર્તા છે. તેમની વાણીનું શ્રવણ, મનન, નિદિધ્યાસન કરવું તે પણ સ્વાધ્યાય છે. તેનાથી ચિત્તશુદ્ધિ થઈ આત્મસાક્ષાત્કાર થાય છે.

સ્વાધ્યાય વિભિન્ન પ્રકારના છે : એકાગ્ર ચિત્તે વાચન કરવું. સંશયના નિવારણ અર્થે વિનય-વિવેકપૂર્વક જ્ઞાત્રીપુરુષોને પૂછવું, જાણેલા અર્થનું વારંવાર ચિંતન કરવું, સ્પષ્ટ ઉચ્ચારણ સહિત શાસ્ત્રવચનો બોલવાં, અને ધર્મનો સદુપદેશ કરવો—આમ આ સ્વાધ્યાયના પાંચ પ્રકાર છે.

સ્વાધ્યાયનો મુખ્ય હેતુ તો આત્મસ્વરૂપની પ્રાપ્તિનો છે. પરંતુ આત્મસ્વરૂપની ભૂમિકાએ પહોંચતાં પહેલાં સ્વરૂપ નિર્ણયની જરૂર છે. આત્મસ્વરૂપ નિર્ણય બુદ્ધિબળ કે તર્ક-દલીલોથી જ નથી થતો. પણ તે માટે તો જરૂરી છે ત્યાગ, વૈરાગ્ય, શાન્તભાવ, સમર્પણ. આવા ગુણ-વિકાસ માટે સદ્ગ્રંથોનું વાચન કરવું તે પણ સ્વાધ્યાય છે. મહાપુરુષોના જીવનચરિત્રોનું વાચન પણ આવા ગુણવિકાસમાં સહાયક બને છે. આ પ્રકારના વાચનથી સ્વાધ્યાય-થી સાધકની જ્ઞાનદૃષ્ટિ કેળવાય છે. જ્ઞાનની સૂક્ષ્મ ભૂમિકાએ તે પહોંચે છે. તેનામાં વૈરાગ્યભાવ, શ્રેયના પુરુષાર્થમાં ઉત્સાહ ને સત્યનિષ્ઠા તેમ જ આત્મનિષ્ઠા સુદૃઢ થાય છે. પરમવિવેક જાગે છે. સાર-અસાર, સત્ય-અસત્ય, નશ્વર-શાશ્વતનો ભેદ સાધક પરમ જાગૃતિપૂર્વક પારખી શકે છે. પરિણામે તે સંસારમાં જળ-કમલવત્ રહે છે.

સ્વાધ્યાય લેખિત પણ કરી શકાય છે. જેટલું વાંચ્યું હોય તેનું ત્રીજા ભાગનું પણ લખીએ તો તેનો ભાવ સ્પષ્ટ ભાસે છે ને સુદૃઢ થાય છે. લેખિત સ્વાધ્યાય કરવાથી હાથ, આંખો, જીભ, કાન અને ચિત્ત, આ પાંચે અંગો સ્વાધ્યાયમાં જોડાય છે. તેથી

સાધ્ય—ઈષ્ટ પ્રત્યે પૂરી એકાગ્રતા સધાય છે.

સ્વાધ્યાયનો એક અન્ય પ્રકાર છે. અને તે છે પરિવર્તનરૂપી સ્વાધ્યાય. વાચન-લેખન વખતે સાધક થાકી જાય ત્યારે મહા-પુરુષોના સદ્વચનોનું ઉચ્ચારણ કરવું કે જેથી તેનો મધુરધ્વનિ પોતાને પણ સંભળાય અને અન્ય સાધકોને પણ સંભળાય. આનાથી ચિત્ત પવિત્ર-નિર્મળ બને છે. દુર્વિચારોની ધૂળ એના ઉપર જામતી નથી. અને ચિત્તમાં પરમ આનંદ ઉત્પન્ન થાય છે.

સ્વાધ્યાય—એક પ્રકારનું આત્મસાક્ષાત્કાર માટેની શ્રેય-સાધનાનું એક અંગ છે. તપ છે.

સ્વાધ્યાયથી આત્મસ્વરૂપનું યથાર્થ જ્ઞાન થાય છે. પરમતત્ત્વનો યથાર્થ નિર્ણય થાય છે. હેય-ઉપાદેય, સત્-અસત્, જડ-ચેતન, જીવ, જગત, ઈશ્વરનું જ્ઞાન થાય છે. સ્વાધ્યાયથી આજસ ટળે છે. પરમવિવેક જાગે છે. બુદ્ધિ તેજસ્વી બને છે. સંશયોનો નાશ થાય છે ને ચિત્ત નિર્મળ પવિત્ર બને છે. ચિત્ત એકાગ્ર બને છે. અને સાધક પરમ આત્મસાક્ષાત્કાર કરવા સમર્થ બને છે. તેને પરમ લક્ષ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે.

पर तपति निरपेक्षः दुष्ट विकल्पानां नाशान् समर्थः ।

तत्त्वविनिश्चयहेतुः स्वाध्यायः ध्यान सिद्धि करः ॥

અર્થાત્ સ્વાધ્યાયરૂપી તપ પરિનિદાથી મુક્ત હોય છે. ખોટા વિકલ્પોનો નાશ કરવામાં સમર્થ હોય છે. પરમતત્ત્વનો નિર્ણય કરવામાં સમર્થ છે અને ચિત્તની એકાગ્રતા સધાતાં સાધક ધ્યાનસ્થ બને છે. અને પરમ આત્મપ્રકાશ પામે છે. પરમ આનંદની ઉપલબ્ધિ કરે છે.

જીવનની ઊર્ધ્વગતિ માટે સ્વાધ્યાય ખૂબ જ મહત્ત્વનું સાધન છે. □

રત્નકણિકા

યોગેશ્વરજી

આજના સુશિક્ષિત સમાજમાં જેમ વધારે સંપત્તિ તેમ વધારે ધનભાગ્ય. જેમ ઊંજળાં ને વધારે કપડાં તેમ વધારે શિક્ષિત, આ જ વિચારો આપણાં લોકોમાં વધારે પ્રમાણમાં ઘર કરી બેઠા છે. જીવનનું મૂલ્યાંકન એમાં નથી. યોગી થવું જોઈએ. સમસ્ત શક્તિ-ને આત્મામાં લીન કરી અખંડાનંદમાં લીન થવું જોઈએ. એ વિના સાચી શાંતિ જ ક્યાં છે? જીવનનો ઉપયોગ શું ધન, ધરા રમા માટે છે? નહિ જ. તે તો પામરતાની નિશાની છે. ઇન્દ્રિયોનો નિરોધ એ જ મહાન છે, ઇન્દ્રિયોનો વિલાસ નહિ. મનનો સંયમ એજ મહાન છે, મનનો સ્વચ્છંદ વિહાર નહિ. એકવાર આ આત્મદેવનાં દર્શન કરી લેવાં ને પછી પ્રેમના પ્રતીક થઈ સર્વત્ર વિચરવું કે સેવામાં લાગી જવું એ સાધના આજના માટે અનુકૂળ છે.

* * *

ખરું કહીએ તો આપણે યુવાન છીએ પણ આપણામાં યુવાની નથી, મનોબળ નથી, કોઈ આદર્શ માટે મરી ફીટવાની તમન્ના નથી, સંયમી જીવન નથી. ખરી રીતે તો કોઈ પણ મહાન થઈ શકે છે. તેને માટે કાંઈ ડીગ્રીની કે પ્રખ્યાતિની જરૂર પડતી નથી. જે સ્થિતિ બુદ્ધે પ્રાપ્ત કરી હતી તે આપણે પણ પ્રાપ્ત કરી શકીએ ને જે સ્થિતિને લીધે ગાંધીજી પૂજાય છે તે સ્થિતિએ આપણે પણ સ્થિત થઈ શકીએ. ઈશુ તો શું તેનાથી પણ ઉચ્ચ આધ્યાત્મિક અવસ્થાએ પહોંચી શકીએ. માત્ર તે માટે આપણો પ્રયાસ જોઈએ.

બુદ્ધે જે ત્યાગવૃત્તિ ને દયાની લાગણી ખીલવી હતી તે વૃત્તિ આપણે પણ ખીલવી શકીએ. ત્યારે જ આપણી મહત્તા છે. દરેક માણસે ધીરે ધીરે આસુરી વૃત્તિઓને વશ કરીને દેવી વૃત્તિ મેળવવાની છે ને છેવટે સર્વ વૃત્તિઓની પર થઈ જવાનું છે. અખંડ જીવનમુક્તિ એ દરેક માણસનો ઈજારો છે. પરંતુ તે મેળવવા માટે આવશ્યક સાધના કરવી પડે છે. અત્યારના પ્રગતિશીલ ઝડપી યુગમાં આવા વિચારને સ્થાન જ ક્યાં છે?

અંબાજીમાં ક્યાં ઉતરશો?

“સ્વર્ગારોહણ”

માતાજી જ્યોતિર્મયી વિશ્રામગૃહ

“સ્વર્ગારોહણ”, દાંતા રોડ, અંબાજી. ટે. નં. ૨૨૬૯

(ઉ. ગુ.) ૩૮૫ ૧૧૦

રામકથા

(ગતાંકથી ચાલુ)

યોગેશ્વરજી

(શ્રી યોગેશ્વરજીની સિદ્ધ કલમે આવેખાયેલ રામકથા)

રામે કહ્યું : ‘સુગ્રીવ, વાલી ગમે તેવો બળવાન હશે તોપણ એનો નાશ કરવાનું મારે માટે સહેલું છે. એનો નાશ આજે જ કરી નાંખત, પરંતુ તમારા બંનેનું સ્વરૂપ એકસરખું હોવાથી હું એને ઓળખી ના શક્યો. એને મારવા જતાં તમને મારી બેસવાની આશંકાને લીધે આજે હું નિષ્ક્રિય નહિ રહું. કાલે વાલીનો નાશ નિશ્ચિત છે. કાલે તમારે ફરીવાર યુદ્ધ માટે જવું પડશે. વાલીને ઓળખવામાં મારી ભૂલ ના થાય એટલા માટે તમારા કંઠમાં કૂલની મનહર માળા પહેરાવીશ. પછી વાલીને મારવાનું મારે માટે સહેલું થઈ પડશે. તમે આજની જેમ લડવા જાઓ ને વાલીને બહાર લાવજો એટલે આગળનું કામ હું પોતે કરી લઈશ.’

રામના વચનથી સુગ્રીવને શાંતિ થઈ.

બીજે દિવસે બપોરે રામે અર્પણ કરેલી મનહર માળા પહેરીને એણે કિષ્કિંધા પ્રતિ પ્રયાણ કર્યું.

રામ અને લક્ષ્મણ પણ એની સાથે ગયા ને થોડેક દૂર એક ઘટાદાર વટવૃક્ષની આડમાં ઊભા રહ્યા.

સુગ્રીવે આગલા દિવસની જેમ જ વાલીને યુદ્ધ માટે આહવાન કર્યું.

એનો સ્વર સાંભળીને વાલી બહાર નીકળવાની તૈયારી કરતાં બોલ્યો : ‘મારું અનુમાન સાચું પડ્યું છે. સુગ્રીવ ફરી પાછો યુદ્ધ કરવા આવી પહોંચ્યો છે. હજુ કાલે જ એણે મારી શૂરવીરતાનો સ્વાદ ચાખ્યો છે, છતાં પણ એને એ ભૂલી ગયો લાગે છે. આજે એનું મૃત્યુ નક્કી છે. એ મૃત્યુ જ એને અહીં ધસડી લાવ્યું છે. મારો સર્વ નાશ કરવા તૈયાર સુગ્રીવને મારું નહિ તો બીજું શું કરું? એના પર દયા કરવાની હોય જ નહિ.’

તારા બોલી : ‘તમારી શૂરવીરતાનો સ્વાદ ચાખવા છતાં પણ આજે એ તમને યુદ્ધ માટે લલકાર કરે છે એનું કારણ બીજું શું હોઈ શકે? એ જ કે એમને કોઈ મહા બળવાન મિત્રોનો સાથ મળ્યો છે.’

‘એના મિત્રો એને સાથ આપશે ને મારી સામે આવશે તો સુગ્રીવની જેમ એ પણ મારી શૂરવીરતાનો સ્વાદ ચાખી લેશે. યુદ્ધમાં મારો સામનો કરનાર કોઈને પણ હું નહિ છોડું.’

‘કોણ જાણે કેમ પણ આજે વહેલી સવારથી જ મારું જમાણું અંગ ફરકી રહ્યું છે. એને લીધે કોઈક ઉત્પાત થવાની આશંકા મારા મનમાં થયા કરે છે. મારા અંતરમાંથી ઊડે ઊડે એમ થાય છે કે આજે તમે બહાર ના જાવ તો સારું.’

‘નું તો આવી ને આવી ડરપોક જ રહેવાની. જમાણું અંગ ફરકે એમાં શું થયું? એ બિચારું ફરકે પણ નહિ? એમાં એણે શો અપરાધ કર્યો? હું એવા વહેમમાં નથી માનતો, પરંતુ પરાક્રમના પ્રદર્શનનો પોકાર પડે ત્યારે એના પ્રદર્શન માટે કૃદ્દી પડવામાં જ માનું છું.’

તારાની વિનવણીને લક્ષમાં લીધા વિના વાલી સુગ્રીવનો લલકાર સાંભળીને બહાર નીકળી પડ્યો.

સુગ્રીવને જોઈને એ કહેવા માંડ્યો : ‘કાલનો પ્રહાર એટલી વારમાં ભૂલી ગયો કે? જીવનની મમતા હોય તો ભલો થઈને પાછો જા, નહિ તો....’

સુગ્રીવ વીરતાપૂર્વક વચ્ચે જ બોલી ઊઠ્યો : ‘કાલે તો મારી થોડીક ભૂલ થઈ, એટલે તું પ્રહાર કરી ગયો. પરંતુ આજે હવે એવી ભૂલ નહિ થાય. આજે તો તને મારી વીરતા બરાબર બતાવી આપીશ.’

‘વીરતા બતાવશે તે પહેલાં તો તને રણમાં રોળી નાંખીશ.’

‘તું મને નહિ રોળે પણ હું તને રોળી નાંખીશ.’

‘એમ? તો પછી તારું બધું બળ એકદું કરીને આવી જા. આજે સૌથી પહેલાં દ્વંદ્વયુદ્ધ કરવું હોય તો તેને માટે પણ તૈયાર છું.’

બંને વચ્ચે દ્વંદ્વયુદ્ધ શરૂ થયું.

કિંકિધાના કેટલાય પ્રજાજનો તેને નિહાળવા માટે ભેગા થયા.

વાલી અને સુગ્રીવ શૂરવીરતા જાણે શરીર ધારણ કરીને લડતી હોય એવા લાગવા માંડ્યા.

વાલીનું સામર્થ્ય વધારે હોવાથી, સુગ્રીવ એનો સામનો નહોતો કરી શકતો.

દ્વંદ્વયુદ્ધ કરતાં કરતાં એ થાકી ગયો ને કાંઈક હતાશ બન્યો ત્યારે વચ્ચે વચ્ચે રામની દિશામાં દયાની યાચના કરતાં નેત્રે નીરખવા લાગ્યો.

એની અસહાયતાનું અનુમાન કરીને લક્ષ્મણે રામને કહ્યું : ‘શક્તિ એનામાં હવે નથી રહી. એણે આપણને આશ્રય આપ્યો છે અને આપણી સાથે મિત્રતા કરી છે. એટલે આપણે એને મદદ કરવી જ જોઈએ. હું ધારું તો વાલીનો સંહાર એક ક્ષણમાં જ કરી શકું. તમારી કૃપાથી મારામાં એવી શક્તિ છે. પરંતુ તમારી પ્રતિજ્ઞા મિથ્યા ન થાય એટલા માટે તેનો નાશ તમે જ કરો તે બરાબર છે. હવે બાણ છોડવામાં વિલંબ ન કરો. તમારાં બાણ દુર્જનોના નાશ માટે જ છે, કેવળ શોભા માટે નથી.’

‘વાલીનો નાશ મેં ક્યારનોય કરી નાંખ્યો હોત, પરંતુ મેં હાથે કરીને થોડોક વિલંબ કર્યો છે તેનું કારણ એ કે સુગ્રીવને એની મર્યાદાનું ભાન થાય, એનું રહુંસહું ગુમાન ગળી જાય, અને મારા વિના વાલી પર વિજય મેળવવાનું અશક્ય છે એની એને ખાતરી થાય. હવે એવી ખાતરી થઈ ગઈ છે એટલે વિલંબ નહિ કરું.’

રામે એટલું કહ્યું ત્યાં તો સુગ્રીવે એમના તરફ ફરીવાર દીનતાભરી દૃષ્ટિ કરી.

એ જ વખતે રામના ધનુષ્ય પરથી બાણ છૂટ્યું.

નિમિષમાત્રમાં તો એ વાલીની છાતીમાં વાગ્યું અને વાલી ચિત્કાર કરતો ‘દગો દગો’ બોલતો ધરણી પર ઢળી પડ્યો.

એની છાતીમાંથી લોહીની ધારા નીકળી પડી.

એને લીધે એનું શરીર લથપથ થઈ ગયું.

એનો પ્રાણ શરીર છોડીને બહાર નીકળે તે પહેલાં એ અસહ્ય પીડાથી પીડાતો પોતાને બાણ મારનારની દિશામાં જોવા લાગ્યો.

શરદનો પ્રારંભ

વાલી બાણથી ઘાયલ થઈને ધરતી પર ઢળી પડ્યો એ જોઈને લક્ષ્મણે પ્રસન્ન થઈને રામને કહ્યું : ‘આખરે તમારી પ્રતિજ્ઞા પાળી ખરી. જે થયું તે ઘણું સારું થયું. જો તમે જરાક પણ વિલંબ કર્યો હોત તો આજે સુગ્રીવને જીવતો ન જોઈ શકત. વાલી એને મારી નાંખત.’

‘એટલે જ મેં એને એનાં દુષ્ટમોનો દંડ દીધો. સુગ્રીવને સંરક્ષવાની આપણી ફરજ હતી.’

બંને વટવૃક્ષની પાછળથી બહાર આવ્યા.

વાલીએ એમને પોતાની આગળ આવેલા જોઈને કહ્યું : ‘તમે મારી સાથે દગો રમ્યા છો. મને મૃત્યુનો ભય નથી. શરીર તો વહેલું કે મોડું દરેક દેહધારીનું પડવાનું જ છે. કોઈ પોતાના શરીરને કાયમને માટે એવું ને એવું નથી રાખી શકતું. એટલે મારે પણ એક દિવસ મરવાનું તો હતું જ. મને મૃત્યુનો વિચાર કરીને શોક નથી થતો. અકસ્માત માત્ર એટલો જ થઈ રહ્યો છે કે સુગ્રીવનો પક્ષ લઈને તમે મને ચોરીછૂપીથી, છળકપટથી બાણ માર્યું. તમારી સાથે મારે કોઈ પ્રકારનું વેર નથી છતાં પણ તમે મારી અને સુગ્રીવની વચ્ચે પક્ષકાર થયા, અને એક નિંદનીય અધમ કર્મ કરી બેઠા. તમારામાં વીરતા હતી તો તમારે સામી છાતીએ મારી સાથે લડવા આવવું તું. આવા કર્મને ઉત્તમ કે વીરોચિત ન કહેવાય, પરંતુ અધમ જ કહી શકાય. મેં તમારો એવો કયો અપરાધ કર્યો જેથી તમારે મારો નાશ કરવા માટે તત્પર થવું પડ્યું તે કહી બતાવશો?’

રામે શાંત સ્વરે કહેવા માંડ્યું : ‘વાલી, તે સુગ્રીવનો અપરાધ કર્યો છે એ પ્રકારાન્તરે મારો જ અપરાધ છે કારણ કે સુગ્રીવ મારો મિત્ર છે. તે એને રાજ્યશ્રીથી વંચિત કર્યો, એની સ્ત્રીને લઈ લીધી, એનું નિકંદન કાઢવાનો પ્રયાસ કર્યો, અને એને કિંકિધાની બહાર કાઢી મૂક્યો. મોટા ભાઈ તરીકેની બધી જ બાવના તથા ફરજને તેં નેવે મૂકી. એથી વિશેષ બીજો કયો અપરાધ હોઈ શકે? વિધાતાએ મને નિમિત્ત બનાવીને આજે તને એનો દંડ આપી દીધો છે.’

વાલી કાંઈ બોલ્યો નહિ, એટલે રામે આગળ કહ્યું : ‘અનીતિ, અન્યાય અને અધર્મનો આખરે નાશ થાય છે, એ છેવટે પરાજય પામે છે, એ સનાતન સિદ્ધાંત જ આજે સાર્થક થયો છે. મેં તારો છૂપી રીતે નાશ કરવાનું કૃત્ય કરીને કોઈ જાતનો અધર્મ નથી કર્યો. તારા જેવા અધર્મપરાયણ પુરુષને ગમે તે રીતે મારવામાં પાપ નથી, કશું ખોટુંયે નથી. એને સંગ્રામમાં સામે આવીને જ મારવો જોઈએ એવું કશું નથી. અમે અયોધ્યાના મહારાજા દશરથના, એમના વચનપાલનને માટે વનમાં નીકળેલા, પુત્રો રામ અને લક્ષ્મણ છીએ. મારી સ્ત્રી સીતાનું હરણ રાવણે કર્યું હોવાથી અમે એની શોધમાં નીકળ્યા છીએ. સુગ્રીવે અમારી સાથે કરેલી મિત્રતાના બદલામાં અમે એમને નિર્ભય કર્યા છે એટલું જ. બીજી કોઈ અનીતિ નથી કરી. નીતિ અને અનીતિ વિશે તને આટલું બધું માન હતું તો સુગ્રીવ સાથે અનીતિ શા માટે કરી?’

વાલી બોલ્યો : ‘સુગ્રીવનો સાચો ઈતિહાસ જાણશો તો ખાતરી થશે કે અનીતિ મેં નથી કરી પરંતુ એણે જ કરી છે.’

‘એણે નાની કે મોટી ગમે તેવી ભૂલ કરી હોય તોપણ, આખરે એ તારો ભાઈ હતો એ હકીકત તું ભૂલી ગયો. એને લીધે તું એના પર દ્વેષ રાખી એનો સર્વનાશ કરવા તૈયાર થયો. એ દૃષ્ટિએ જોતાં તને જે દંડ મળ્યો છે તે બરાબર છે. મને એનો લેશ પણ અફસોસ નથી થતો. હા, તમે બંને ભાઈ જો એકમેક પ્રત્યે પ્રેમ રાખીને સંપીને રહેતા થયા હોત તો મને વધારે આનંદ થાય.’

‘તેને માટે પ્રયાસ કરવાની તમારી ફરજ ન હતી? તમે મને સમજાવવાની કોશિશ કેમ ન કરી?’

‘એવી કોશિશ કરવાનો કોઈ અર્થ જ ન હતો. એવી કોશિશ કરી હોત તોપણ એની સફળતાનો સંભવ જ ક્યાં હતો? સુગ્રીવને ન્યાય કરવાની તારી ઈચ્છા જ ન હતી. તું તો તારા બાહુબળથી એને દબાવવા, હરાવવા અને બને તો નષ્ટ કરવા માગતો’તો. એ અવસ્થામાં બીજું શું થઈ શકે? એટલે મેં જે પગલું ભર્યું છે તે બરાબર છે. હું આવું પગલું ન ભરત તો આજે સુગ્રીવના જીવવાની આશા જ ન હતી. મારા મિત્રનો એવો કરુણ અંત મારાથી કેવી રીતે જોઈ શકાય?’

(ક્રમશઃ)

* શું આત્મોન્નતિની ભૂખ છે? *

સંસારની બધી પ્રવૃત્તિ પેટ ભરવા માટે થાય છે એમ કહેવું તો અજ્ઞાનનું પ્રદર્શન કરવા જેવું છે. આ સંસારમાં એવા કેટલાય સુખિયા કહેવાતા માણસો છે જેમને પેટ માટે કાંઈ જ પ્રવૃત્તિ કરવાની નથી : જેમની પાસે પરિયાં પરિયાં ખાય એટલી સંપત્તિ છે. બીજા કેટલાય એવા છે જેમને પેટનો ખાડો પૂરવા મર્યાદિત મહેનત જ કરવી પડે. છતાં પણ તે રાતદિન પ્રવૃત્તિમાં પડ્યા રહે છે કારણકે તેમને બીજા ઘણાંય ભોગવેભવ જોઈએ છે : બીજા ઘણી જરૂરિયાત તેમણે પૂરી પાડવાની છે. જીવનમાં એક પેટનો જ પ્રશ્ન હોત, તો તો સમસ્યા ઘણી જ સહેલી હોત. પરંતુ વાસ્તવિક રીતે તેવું નથી. કદાચ એવી સૃષ્ટિનું સર્જન કરવામાં આવે કે જેમાં માણસને ભૂખ જ ન લાગે છતાં પણ તેની પ્રવૃત્તિ ચાલ્યા જ કરવાની. શરીર ને શરીરનાં સુખોનું આકર્ષણ, ધરબાર, સત્તા, વેભવ ને કીર્તિ તથા મોટાઈની વૃત્તિ, માણસમાં એટલી બળવાન બનીને બેઠી છે કે માણસ તેને પૂર્ણ કરવાની પ્રવૃત્તિ કર્યા જ કરવાનો.

એટલે મુખ્ય વાત આત્મિક જીવનની ભૂખ લાગવાની છે. સમય નથી એ દલીલ લૂલી છે. જેને આત્મોન્નતિની ભૂખ લાગશે તે તો ગમે તેમ કરીને પણ સમય કાઢશે. માનવજીવન આત્મોન્નતિને માટે જ છે, ને તે વિના મુક્તિ કે શાંતિની પ્રાપ્તિ થઈ શકે તેમ નથી એ વાત જેના દિલમાં ઊતરી ગઈ હશે, તે પોતાની બધી જ શક્તિ તેને જ માટે કામે લગાડી દેશે ને બીજા બહારની દલીલો કરવાનું છોડી દેશે.

યોગેશ્વરજી

કોઈ દુન્યવી વાસના હૃદયના ખૂણામાં રહી છે ખરી?

જેમને ઈશ્વરકૃપા મેળવવાની ઈચ્છા હોય તેમને માટે પોતાના દિલના ઊંડાણમાં ડોકિયું કરીને ને જીવન પર વિહંગ-દૃષ્ટિ કરીને જાણી લેવું જોઈએ, પોતાની જાતને પૂછવું જોઈએ કે મનમાં ઈશ્વરને જ મેળવવાની લગની લાગી છે કે હજી સંસારના માયાવી પદાર્થોની તૃષ્ણા કાયમ છે? એક ઈશ્વરના જ પ્રેમ ને ઈશ્વરની જ મોહિનીથી મન મોહાઈ ગયું છે? ઈશ્વરના જ ભાવમાં વિભોર રહેનારું મન મીરાં ને શબરી, ચૈતન્યદેવ ને રામકૃષ્ણદેવ તેમ જ વૃંદાવનની રસની કે પ્રેમની પ્રકટપ્રતિમા એવી ગોપીઓની જેમ, ઈશ્વરને જ મેળવવા ને જોવા ઝંખી રહ્યું છે? જેવી રીતે રોગમાં રિબાતો માણસ આરોગ્યની ઈચ્છા કરે છે, ને મરણપથારીએ પડેલો માણસ જીવન ને તેનું અનુસંધાન સાધનાર પ્રાણને માટે ઝંખે છે; તેવી રીતે શું એક ઈશ્વરની જ કૃપાપ્રાપ્તિની ઝંખના દિલને લાગી ગઈ છે? ઈશ્વરના કૃપારસને કે પ્રેમામૃતને પીવા માટે મન અધીરું ને તરસ્યું બન્યું છે? ને ચાતકની જેમ સંસારના બીજા કોઈ પદાર્થથી તૃપ્ત થવાને બદલે એક ઈશ્વરને જ માટે ને પરમશાંતિપ્રદાયક ઈશ્વરની જ તરફ મીટ માંડીને બેઠું છે? હૃદયના પવિત્ર મંદિરમાં ભાવના ને પ્રેમનાં પવિત્ર પુષ્પોની વચ્ચે, એક ઈશ્વરની જ ઈષ્ટ કે આરાધ્ય મૂર્તિની સ્થાપના થઈ ગઈ છે કે? ધન, સત્તા, વૈભવ કે કોઈ પણ દુન્યવી ગમે તેવી દેખીતી સુંદર પરંતુ જરા, વ્યાધિ ને મૃત્યુને વશ ને શક્તિની દૃષ્ટિએ સ્વલ્પ, એવી વ્યક્તિનું સ્થાન હૃદયના ગુમાતિ ગુપ્ત ખૂણામાંય સાચવી નથી રાખ્યું ને? યોગેશ્વરજી

પ્રાપ્તિસ્થાન:-પ્લોટ નં. ૧૬૮૮ બી. સરદારનગર, ભાવનગર-૧.

રાધેશ્યામ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ, હરિયાણા પ્લોટ, બોરડીગેટ, ભાવનગર-૧